

საბჭოთა

საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის
პერიოდული ორგანო.

964
1933

„LA PATRIE”

Organe du parti National-Démocrate Géorgien.

მომხმარებელი 1933.

№ 14

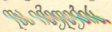
NOVEMBRE 1933.

ავგისტოს ხსოვნას.

ფიცისა და სიტყვის გატეხით, მუხანათურად საქართველოში შემოჭრილ რუსეთს ქართველი ერი აჯანყებებით შეხვდა ასი წლის წინათ. ომითა და სამი აჯანყებით უპასუხა ჩვენმა ერმა რუსეთის ახალ შემოსევას ასი წლის შემდეგ. პირველ შემოსევას წინ უსწრობდა მეფის რუსეთის პირობა და აღთქმა საქართველოს სამეფოს დაცვისა და მფარველობისა. მეორე შემოსევასაც ასევე ამშვენებდა კომუნისტური რუსეთის პირობა საქართველოს ცნობის შესახებ და მისი მიწა-წყლის ზელშეუხლებლობის აღთქმა. ყოველივე ეს საკმარისად ამოღანებს როგორც რუსულ პოლიტიკას და მის ბუნებას, ასევე ქართველი ერის მუდმივ ზრახვებს და ურყევს გადაწყვეტილებას. ბუნდოვანი და გაუგებარი აქ აღარ დარჩენილა რა. ყოველივე ნათელია, მაგრამ ყველაფერზე ნათელი ისაა, რომ ქართველ ერს არ სურს რუსეთის ყმობა, რომ ის იბრძოდა, იბრძვის და მუდამ იბრძოლებს უცხო უღლის გადაგდებისათვის.

ავგისტოს აჯანყება უკანასკნელი დიდი ეპიზოდია ამ ბრძოლათა და აჯანყებათა რიგში. ის მოგვაგონებს ამ ბრძოლებს, მის მიზანს მუდმივსა და უცვლელს. ის მოგვაგონებს ამ ბრძოლებში გაწეულ მსხვერპლს, თავდადებულ მამულიშვილთა ანდერძს და წმინდა საფლავებს. ეს არის მისი ძალა, ასე მძლავრად რომ სწვდება ქართველის გულის სიღრმეს, სადაც არ უნდა იყოს იგი, სამშობლო მიწა-წყალზე თუ უცხოეთში.

ავგისტოს ხსოვნა ქართველი ერის თავისუფლებისათვის დაუსრულებელ ბრძოლათა ხსოვნაა, ის სარკეა მისი გაუტეხელი ნების ყოფის. ის ცხოველმყოფელი წყაროა მისი ეროვნული ზრახვებისა

ლიბერალიზმი, სოციალიზმი, ფაშიზმი.

ამ ოციოდე წლის მანძილზე რომ მძლავრი გარდატეხები განიცადა კაცობრიობამ, ამის მსგავსი მას არასოდეს უხილავს თავის ისტორიის გრძელ მანძილზე. ხალხთა საშინაო ეკონომიური ვითარება, საერთაშორისო საეკონომიური ურთიერთობა, ფინანსები, კრედიტი, საშინაო და საგარეო პოლიტიკა, პიროვნული და საზოგადოებრივი მორალი გადასცდნენ თავის ზღუდეებს, და ახალს ნიადაგს, ახალს კალაპოტს დაეძებნენ.

მართალია, მსოფლიო ისტორიაში წინეთაც ჰქონია ადგილი ხალხთა ცხოვრების დიდს გარდაქმნებს. ქრისტიანობა, რომელი ცივილიზაციის დამხობა, ალორძინების ხანა საშუალო საუკუნოებში, საფრანგეთის რევოლუცია და სხ. დიდს გარდატეხებს ჰქმნიდნენ ხალხთა ცხოვრებაში. მაგრამ იმ დროინდელ პატრიარქულს ხანაში ასეთს გარდატეხებს არ ჰქონია ისეთი ღრმა და ფართე გასაქანი, როგორც ჩვენს დროში. იმ ხანებში მანძილსაც სხვა ძალა ჰქონდა და დროსაც, და ყოველივე ზანტად და ნელის ნაბიჯით მიმდინარეობდა. სულ სხვაა ჩვენს დროს, ამ რადიოსა და ავიონის ხანაში. ნიუიორკის, ლონდონის და პარიზის ბირჟას მთელი მსოფლიოს ეკონომიური ძაფები უჭირავს ხელთ და ყენევის პოლიტიკური ბირჟაც; ნაციათა ლიგა, მსოფლიო პოლიტიკის ბარომეტრს წარმოადგენს. იქ ამტყდარი ქარიშხალი ელვის სისწრაფით ედება მთელს კაცობრიობას და ყველგან თავის გამოძახილს ჰპოულობს.

ბუნებრივია, რომ მსოფლიო ომის შემდგომი კაცობრიობის ეს ახალი მძლავრი შექანება დიდს ვავლენას ახდენს ხალხთა პოლიტიკურს წყობილებებსა და აზროვნებაზე. ლენინიზმი, სტალინიზმი, ფაშიზმი, ჰიტლერიზმი და რუზველტიზმი მსოფლიო მნიშვნელობის მოვლენებია და ყოველივე ეს უკანასკნელი ოცი წლის მანძილზე წარმოიშვა! თვით ეს ფაქტი, რასაკვირველია საკმარისი საბუთია იმისა, რომ უდიდეს კრიზისს განიცდიან ის პოლიტიკური სისტემები და მსოფლმხედველობა, რომელნიც ამით წინეთ იყვენ გამეფებულნი. ამას ახდილად აღიარებენ თვით ლიბერალიზმისა და სოციალიზმის მრავალი მეთაურები. მაგრამ, როგორც ცალმხრივი იყო ხშირად ძველი პოლიტიკური სისტემის დაფასება, ასევე ცალმხრივია მისი ეხლანდელი კრიზისის გაგებაც.

ლოიდ-ჯორჯი მართალი იყო, როდესაც სთქვა, რომ ლიბერალიზმი დიდს კრიზისს განიცდის, მაგრამ ეს არის კრიზისი მისი ტაქტიკისა და მეთოდების და არა მსოფლმხედველობისაო. ლიბერალური პოლიტიკა მოქალაქის თავისუფლებასა, თანასწორობასა

და ერთობაზეა აშენებული, რაც საფრანგეთის რევოლუციის ქარტიდან არის ნასესხები. თავისუფლება და ერთობა უფრო მორალური მცნებებია. უფლებრივი შინაარსი აქვს მოქალაქეთა თანასწორობის მცნებას. შესაძლოა განსაკუთრებულ პირობათა მიხედვით, ამა თუ იმ ხალხმა დროებით ამ მცნებასაც არ მისცეს სრული განაღდება, მაგრამ აქედან ძნელია ისეთი დასკვნის გამოტანა, თითქოს ხალხთა პოლიტიკური ცხოვრების მოქალაქეთა არა თანასწორ უფლებებზე აგება უფრო ბუნებრივი იყოს და მიზანშეწონილი. ლიბერალური სისტემის გაკოტრებაზე რომ სწერენ, უმთავრეს არგუმენტად პარლამენტარული წყობის სუსტს მხარეებს იხსენიებენ. მათ ავიწყდებათ, რომ პარლამენტარიზმი სრულიად არ არის ლიბერალური სისტემის მიუცილებელი თვისება. ამის საბუთად საკმარისია ამერიკის შტატები და შვეიცარია, სადაც პარლამენტარული წყობა არ არსებობს. მაგრამ ლიბერალიზმის სრულს გაკოტრებაზე ლაპარაკი სავსებით სამართლიანი იქნება, უკეთეს სახეში გვექნება ის ლიბერალური დემოკრატიული დოგმა, რომელიც ზოგიერთმა ლიბერალიზმის მიმდევარმა შეთხზა. ამ დოგმატებში აღნუსხულია სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ყველა წვრილმანები, რომელნიც მათ სავალდებულოდ მიაჩნიათ ყველა ქვეყნებისათვის და ყოველს პირობებში. ასეთს თეორიებში დავიწყებულია საზოგადოებრივი ცხოვრების რეალური პირობები და ამის გამო, ხშირად თავისუფლებისა თუ თანასწორობის უფლების ყოველგვარი საზღვრები იშლება ასეთ მოვლენათა შესახებ ფრანგ-ფილოსოფოსს ბოსუეს აქვს მკვეთრად ნათქვამი სამასი წლის წინეთ: „სადაც ყველას შეუძლიან იმის გაკეთება, რაც სურს, იქ არავის არ შეუძლიან იმის გაკეთება, რაც მას სურს, სადაც ყველა ბატონია, იქ ყველა მონაა“. ჩეხო-სლოვაკიის პრეზიდენტმა მასსარიკმა სამართლიანი აზრი გამოსთქვა თანამედროვე დემოკრატიის კრიზისის შესახებ: დემოკრატიულს წყობას სრულებით არ ეწინააღმდეგება მაგარი ხელისუფლება და მტკიცე მმართველობა. უკანასკნელი საუკუნის მანძილზე ამის მაგალითები მრავალი იყო.

სოციალისტური პოლიტიკის მარცხიც არ არის სწორათ შეფასებული მთი მოწინააღმდეგეების მიერ. მართალია სოციალისტური დოგმის გაკოტრება დღეს ყველასათვის ნათელი გახდა, მაგრამ ეს დოგმა თავიდანვე გაკოტრებული იყო ყველა დაკვირვებულ მოაზროვნის თვალში. მარქსმა და მისმა მიმდევრებმა ამოკრიბეს სახარებიდან და ძველი უტოპისტების ნაწერებიდან მრავალი მორალური მცნებები და მას მეცნიერული სოციალიზმი დაარქვეს და პრაქტიკული პოლიტიკის გეგმათ დაისახეს. ამ დოგმის გარშემო სოციალისტებმა მრავალრიცხოვანი ძალები დარაზმეს და ზოგიერთს ქვეყნებში სახელმწიფოებრივი მმართველობაც ჩაიგდეს ხელში, მა-

გრამ თავის ხელით თავის პროგრამიდან თითქმის ვერაფერი ვერ განხორციელეს. ერთად-ერთი გამონაკლ-სია რუსეთი, სადაც ეს მარქსისტული პროგრამა საესებით გაანადღეს. და მით სრულიად გამჟღავნეს ამ დოგმის შეუფერებლობა ადამიანს ბუნებასთან და თანამედროვე ცხოვრების პირობებთან. მაგრამ სოციალისტური პროგრამა შეიცავდა ბევრს ისეთს მოთხოვნილებას: რომლის განხორციელება შესაძლებელიც იყო და სასარგებლოც. ყოველივე ეს გაანადღეს ცხოვრებაში მათმა მოწინააღმდეგეებმა: ბისპარკმა, ინგლისის კონსერვატორებმა, საფრანგეთის რესპუბლიკანელებმა, იტალიის ფაშისტებმა, რუსველებმა და ჰიტლერმა. ამის გამო სამართლიანობა მოითხოვს აღვიაროთ სოციალისტების სანუგეშოთ, რომ, მართალია, მათი დოგმა და მათი მეთოდები სასტიკად დამარცხდა და სოციალისტური პარტიებიც დიდათ დასუსტდა ყველგან. მაგრამ ბევრი რამ მათი პროგრამიდან ხორციელდება ხალხთა ცხოვრებაში იმათ მიერ, ვინც ცხოვრებას დოგმის მიხედვით კი არ აშენებს, არამედ მისი ბუნებისა და რეალურ საჭიროებათა მიხედვით.

ასეთივე ბედი ეწვევა ფაშიზმს, უკეთეს ის დოგმათ იქცა. დოგმა პიროვნების შემმოქმედების ნაყოფია, მისი გრძობების და ინდივიდუალური განყენებული აზროვნების შედეგია. პოლიტიკა კი—ხალხის საზოგადო ცხოვრება, ხშირად მრავალ ათეულ მილიონთა ასეთ განცდებსა და აზროვნებას შეიცავს და კიდევ მეტს ისეთს მოვლენებს, რომლებიც ადამიანის ბუნების გარეშე იმყოფება. ადამიანი ვერასოდეს შექმნის ისეთს აპარატს, რომ ეს უამრავი, მუდამ მოძრავი და ცვალებადი ელემენტები ერთს სასწორზედ დადვას, იანგარიშოს, ერთი პიროვნების თავში ჩაალავოს, ის პოლიტიკურ გეგმათ აქციოს და შემდეგ ცხოვრების ცვალებადობა მას დაუმორჩილოს. ამის მიხედვით, იტალიური ფაშიზმის სწორად გაგებისათვის მასალად არ გამოდგება ის ფაშისტური ფილოსოფია, რომელიც მუსოლინის მიმდევრებს აქვს შეთხზული. ამ მასალების მიხედვით ძნელი გასათვალისწინებელია ხვალისნდელი ფაშისტური პოლიტიკა და მის მიერ გადაჭრა მიმდინარე საშინაო და საგარეო საკითხებისა. ვისაც იტალიური ფაშიზმის სწორად გაგება სურს, მან უნდა გაეცნოს იტალიის ცხოვრების ნამდვილ ვითარებას და მუსოლინის ბუნებასა და თვისებებს. ასევე ითქმის ჰიტლერიზმსა, სტალინიზმსა და რუსველ-ტიზმზე.

მუსოლინმა ბევრჯერ სთქვა, რომ ფაშიზმი საექსპორტოთ არ გამოდგებაო, მაგრამ ზოგიერთები ამას არ იჯერებენ და გადააქვთ სხვა ქვეყნებში და უცხო პირობებში და ამას იწყებენ ფაშისტური სალამისა და ექსტების გადაღებით. შედეგი ყველგან ერთია. ეს უცხო ყვავილი გაფურჩქნამდე ჰქნება უცხო ნიადაგზე.

და თუ ამ პოლიტიკურ-სოციალური სისტემების ბრმად მიბაძვას

ასეთი შედეგები აქვს სხვა და სხვა ქვეყნებში, რასაკვირველია მას უფრო კარგი კატორული სახე მიეცემა, როდესაც ამას ემიგრანტული წრეები შერებიათ. ემიგრაცია, რომელიც დაშორებულია თავის ქვეყნის რეალურს ცხოვრებას, მოკლებელია საშვალეებას, რომ რეალურად შესცვალოს რაიმე სისტემა ახალით. ამას ის თავის ოცნებაში თუ მოახდენს და, რასაკვირველია, ამისთვის ბრძოლის ქარ-ბუქის ატება, მიწვევ-მოწვევა და ვითომც ახალი დარაზმულობების შექმნა ქარის წისქვილებთან ბრძოლაა, მანე თავის მოტყვილება და მეტად არაფერი. უცხო უღლის ქვეშ მყოფ ერსა და მის ემიგრაციას ერთად ერთი რეალური პოლიტიკის საგანი აქვს—საკუთარი პოლიტიკური არსებობის დაბრუნებისათვის ბრძოლა, და აქ არ არსებობს დემოკრატიული წყობის უფარვისი მხარეების რეალურად უარყოფის თუ კორპორატიული სისტემის შემოღების საკითხი. ყოველივე ეს ჩვენთვის შორეული საკითხია და მისთვის ეხლა თავის მტკრევა მეტად უსარგებლო საქმეა და მეტად მანეც.

ემიგრანტულ ფაშისტებს და ჰიტლერისტებს უწინარეს ყოვლისა ამ უდავო კემშარიტების შეგნება მართებს. ყოველგვარი პოლიტიკური-სისტემა, ლიბერალური, ფაშისტური თუ სხვა, მხოლოდ რეალური ცხოვრების საფუძვლებზე შენდება და არა ამა თუ იმ პიროვნების ოცნებაზე. მაგრამ ემიგრაციაში ასეთს პრანჭიაობას შეიძლება სხვა ნიადავიც ჰქონდეს. თავს თუ აქედანვე, ავანსად ფაშისტად გამოვაცხადებთ და ყაყანს ავტეხავთ, მუსოლინი და ჰიტლერი ღვიძლ ქმებად თუ არა, ბიძა-შვილებად მაინც მიგვიჩნევენ და გვერდში ჩაოვიდგებიანო. ესეც რომ არ მოხდეს, საზოგადოება მაინც ასე იფიქრებს და მეტ ფასს დაგვდებს, ანგარიშში ჩავგადებდნო. ასეთი ანგარიშიც უიმედო საქმეა. ევროპის პოლიტიკოსები ასე გულჩვილი ხალხი როდია. ტკბილ სიტყვას და თანაგრძნობის გამოცხადებას ისინი არავეს ამადლიან, მაგრამ როდესაც საქმე-საქმეზე მიდგება, ისინი მუდამ ისეთ ძალებს დაეძებენ, ვისაც თავის ქვეყნის ცხოვრებაში მავარი ძირები აქვს, ხალხის ცხოვრებაში მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენენ, და არა მხოლოდ ოცნებასა და სურვილებს.

პოლიტიკურ-სოციალური გარდატეხები, რომელსაც ამ ჟამად განიცდის კაცობრიობა, ფრიად რთული მოვლენაა, და ადამიანი, რომელიც თავის გრძნობებით ცხოვრობს და გონებას ნაკლებად ამუშავებს, ადვილად დაიბნევა მის ლაბირინტებში. პარლამენტარიზმს ებრძვიან მარჯვნივ და მას თავს ესხმიან მარცხნივაც, სოციალისტები. აქედან ბევრს ისეთი დასკვნა გამოჰყავს, რომ დემოკრატიული სისტემის საფუძვლები საბოლოოდ წაქცეულია და კაცობრიობის პოლიტიკური ცხოვრება სულ ახალს, მის საწინააღმდეგო საფუძვლებზე აშენდება. ცხოვრებამ დაამარცხა სოციალისტური პოლიტიკა და სოციალისტური პარტიები. ამაზედ ბევრი ისეთს დასკვნებს

30452

აკეთებს, რომ სოციალისტური პოლიტიკა სავსებით წარსულს ეკუთვნის. მაგრამ სინამდვილეში არც ერთი პოლიტიკურ-სოციალურ წყობა არ უთმობს ადგილს მეორეს ისე, რომ დიდი ნაწილი თავის ელემენტებისა ახალს არ უანდერძოს. ეკონომიური ცხოვრების რეგულამენტაციის გეგმა, რომელიც ამერიკის პრეზიდენტმა რუზველტმა წამოაყენა, სტალინის სისტემის ბევრ ელემენტებს შეიცავს. ამ სისტემამ რომ ერთი ნაბიჯი გადადგას წინ და სტალინიზმმა მოახდინოს მცირე უკან დახევა ცხოვრების რეალურ მოთხოვნილებათა ზედგავლენით, ეს სისტემები ერთმანეთს შეხვდებიან. მით უმეტეს მოსალოდნელია ეს დემოკრატიულ და ფაშისტურ წყობათა შესახებ. განა იტალიური ფაშიზმი ის არის დღეს, რაც ათი წლის წინეთ იყო? მუსოლინი კიდევ ეხლა თავის ახალ გეგმებს ამჟღავნებს სოციალურს სფეროში. რუზველტის სისტემიდან ბევრი რამეს გადაღებას გვპირდება და თვით სტალინის ექსპერიმენტებიდანაც. მაგრამ ეს არ ესმის მათ, ვინც ამა თუ იმ პოლიტიკურ სისტემაში მის გარეგნულ სახეს ხედავს და მის არსებით შინაარს ვერ ამჩნევს. ხოლო ვინც ამ შინაარსს ჩაწვდება თავის გონებით, ის დაინახავს, რომ იტალიურ ფაშიზმს გაცილებით უფრო მკვიდრათ აქვს დამყარებული ლიბერალური პოლიტიკის უმთავრესი საფუძვლები—მოქალაქობრივი თავისუფლება, უფლებრივი თანასწორობა და სოლიდარობა, ვიდრე დემოკრატიულ ჩილის, პარაგვაის, ურაგვაის, თუ ჩინეთს. ამ მხრივ ფაშისტური პოლიტიკა უფრო ახლოა, ვთქვათ საფრანგეთის და ინგლისის დემოკრატიასთან, ვიდრე მექსიკის და ჩინეთის დემოკრატია.

ამ დიდ მსოფლიო გარდატეხის დროს ჯერ-ჯერობით ყოველივე დუღილს განიცდის და ძნელი გასათვალისწინებელია მთელი სახეობა იმ პოლიტიკურ-სოციალურ სისტემისა, რომელსაც ის დაამყარებს სხვა და სხვა ქვეყნებში. ერთი რამ უკვე ნათელია მომხდარ ცვლილებათა მიხედვით: როგორც მუდამ, ისევე ეხლაც ცხოვრება არ მისცემს რეალურ განაღდებას არც ერთ განყენებულს დოგმას და სისტემას, არამედ შეითვისებს და კიდევ უფრო საფუძვლიანად განამტკიცებს ლიბერალურ-დემოკრატიულ პოლიტიკის უმთავრეს საფუძვლებს, ისევე როგორც ფაშისტური და სოციალისტური პოლიტიკის ბევრ ახალ პოლიტიკურ და სოციალურ გეგმებსა და მოთხოვნილებებს.

აღ. ასათიანი.

ქართველი ერი, როგორც მშენებელი

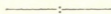
(ეკონომიური ეტიუდი).

ეკონომიურს მეცნიერებაში სახალხო მეურნეობის ვითარების და სინამდვილის გამოსარკვევად, სულ პირველად იხმარებოდა ე. წ. სტატისტიკური მდგომა მოვლენათა გაცნობიერებისათვის. შემდეგ პერიოდებში კვლევა-ძიების საგნის, ობიექტის, უფრო სრულად დასურათებისათვის იწყეს ანკეტების მოხდენა და ადგილობრივი დაკითხვები; ყველა ეს მოთავდა ცალკე მონოგრაფიების შედგენით, რომლის საშუალებით ხდებოდა უფრო ღრმა შეფასება ეკონომიურ თუ სოციალურ მოვლენათა. დიდი ხნის განმავლობაში მხოლოდ ამ სამს მეთოდზედ იყო დამყარებული ერის თუ სახელმწიფოს ეკონომიური მდგომარეობის გაშუქება. შემდეგ ეპოქაში, როცა საზოგადოების განვითარება და მისი მოთხოვნილება უფრო მაღალ საფეხურზედ ავიდა და მასთან ერთად აიწია ხალხის კულტურული დონე, ჩნდება მთელი რიგი ინსტიტუტებისა, სადაც წინანდელ მეთოდების მოხმარებასთან ერთად, სწარმოებს უფრო ღრმა მეცნიერულის თვალთაზრით შეფასება სამეურნეო მოვლენათა, მათი ურთი-ერთ შორის დამოკიდებულების გამოცნობით შემჩნეულ ცვლილებების აღწერა-აღნუსხვით, შეფასებით და სხვა... ეს ინსტიტუტები, ამ უამად, ნამდვილ მეცნიერულ ლაბორატორიებით გარდაიქმნენ; მათ ჩვენ ვიხილავთ, როგორც აქ, პარიზში, ესევე გერმანიაში, ინგლისში და ამერიკის შტატებში.

არ უნდა მტკიცება მას, რომ ჩვენ, ქართველები, ჯერ კიდევ ძალიან შორსა ვართ, რომ სწორეთ ამნაირის საშუალებით და მეთოდებით გავერკვიოთ ჩვენი ქვეყნისა და ერის ეკონომიურს სინამდვილეში. ამ სფეროში ჩვენ კიდევ პირველ-ყოფილის მდგომარეობაში ვიმყოფებით, როგორც საჭირო მასალების ნაკლებობით, ისევე იმ მეთოდების სიმარტივით, რომლის საშუალებით ხდება აღნუსხვა, დალაგება, შეფასება და შეგნება საქართველოს ეკონომიური მდგომარეობისა. ჩვენ კვლევა-ძიებებში, იძულებულნი ვართ დავემყაროთ მხოლოდ სტატისტიკურს მეთოდს, ვინაიდან ჩვენში არამც თუ არ არსებობს ყურადღების ღირსი მონოგრაფიები, არამედ ანკეტები და ადგილობრივი დაკითხვებიც-კი არა გვაქვს თითქმის. აქვე უნდა ითქვას, რომ თვით ის სტატისტიკური მასალა, რომელიც ხელთა გვაქვს, ძალიან შორს არის სისრულეზედ. დაგროვილნი „ცარიზმის“ დროს, მათი მთავარი შემკრებნი, მეტ წილად, სოფლის სულ პატარა მოხელენი ან „სტრაჟნიკები“ იყვნენ. ბოლშევიკების ხანაში-კი, ხშირად, სტატისტიკა წარმოადგენს ხელოვნუ-

რად აკინძულ მასალას, საიდანაც ჩვენ მას კი ვერ დავინახავთ, რაც ნამდვილად არსებობს, არამედ მას, რაც ბოლშევიკებსა სურსთ. ამიტომ, ჩვენ წინასწარ უნდა ვიცოდეთ, რომ ყოველი ცდა, არსებულის სტატისტიკურის მასალების საშუალებით, გამოვიცნოთ ნამდვილი ვითარება ჩვენი სამშობლოს ეკონომიური მდგომარეობისა, არის ერთგვარი მიახლოება იმისადმი რაც სინამდვილეშია მოცემული. ამ მხრივ გაცილებით უკეთეს პირობებში იყო ჩაყენებული შიდა რუსეთის ეკონომიკის გამოკვლევა. იქ არსებობდა საკმაოდ კარგად მოწყობილი ერობათა სტატისტიკა, რომელმაც მიუხედავად მთავრობის მიერ შევიწროებისა, მაინც მოახერხა დიდი და საყურადღებო მასალის დაგროვება.

რუსეთის მთავრობის მიერ საერობო დაწესებულებანი არ იყო ჩვენში დაშვებული, მიუხედავად იმისა, რომ სამოციანი წლებიდან დაწყებული, სულ ბოლომდე, საქართველოს სათავად-აზნაურო ყრილობანი დაჟინებით მოითხოვენ მათ შემოღებას. ერობის მაგიერ, რუსეთის მთავრობამ, მეოთხმოცე წლებში, ჩვენში „ერობის სტრატეგია“ შემოიტანა, „ზემსკაია სტრატეგია“, ე. ი. სახელმწიფო პოლიცია და ქართველების, თითქოს, ცხვირში ამოსაკრავად, როგორ გაბედეთ და საერობო დაწესებულებანი მოინდომეთო, ხარჯი „სტრატეგის“ შესანახად, რუსის სახელმწიფოს ხაზინამ კი არ მიიღო თავის-თავზე. არამედ ქართველ ხალხსავე დააკისრა... და აი ამ „სტრატეგის“ ურიადნიკ-იასაულები და მათთან სოფლის მწერალნი და გზირები იყვნენ, უმთავრესად, სტატისტიკური მასალების შემკრებნი. ამნაირს ყოფაში წარმოსადგენია ის სიძნელენი, რომელიც წინ უდევს სენდისიერ მკვლევარს...

შევეცადოთ, მაგალითად, ციფრებით გამოვხატოთ ის სივრცე, რომელიც საქართველოს რესპუბლიკას უჭირავს. ჩვენ ყოველთვის გვახსოვდეს, რომ 1921 წლამდე, საქართველოს ტერიტორია შეიცავდა 76.300 კვ. კილომ.—66.359 კვ. ვერსტს, ან 7.540.000 დესეტინას; ეხლა-კი ტფილისის კომუნისტური უნივერსიტეტის ლექტორი, ვინმე დუბენსკი, გვიმტკიცებს, რომ საქართველო შეიცავს მხოლოდ 57.960 კვ. კილომ., მაშინ როდესაც პროფესორი გებტმანი უკვე 67.960 კვ. კილომ. იძლევა. ბოლშევიკების მიერ გამოცემულ კრებულში (ნარ. ხოზ. გრუზია), საქართველოს სივრცედ მიღებულია 69.525 კვ. კილომ.=61.091 კვ. ვერსტი, და სულ ახალის მასალების მიხედვით-კი, საქართველოს ახალი დარაიონების დროს რომ იყო მიღებული, ნაჩვენებია: 70.046 კვ. კილომ. ეს უკანასკნელი ზომაც 6.254 კვ. კილომეტრით უფრო ნაკლებია, ვიდრე ეს მიღებული იყო 1921 წლამდე. ჩვენი ტერიტორიის ამ შემცირებით, უეჭველია, ბოლ-

შევიკებს მოუსურვებიათ ცხოვრებაში ის ხაზი გაეტარებინათ, რომელიც წარმოდგენილი იყო, მათი ერთი დიდი ბოზოლას მიერ, რათა ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკების ახალ-დარაიონების დროს, მოხდეს **წაშლა** „სტირანიე“ პოლიტიკური საზღვრებისა“. მეორე მათი დიდი ბოზოლა, რომელიც სწორეთ ს.ს.ს.რ. ახლად დარაიონების მუშაობაში იყო ჩაბმული, ამიერ-კავკასიისათვის ისეთი დარაიონებას ურჩევდა, სადაც ცენტრი ტფილისში-კი არ უნდა დარჩენილიყო, არამედ გადატანილიყო ვლადიკავკაეში! უფრო გულ-აზდილ რჩევას იძლეოდა ბოლშევიკი, ვინმე „აჩ“, იგი აი რაგვარი პროექტის გატარებას ცდილობდა: „ტფილისის რაიონში უნდა შევიდესო მაზრები—ტფილისის, ახალქალაქის, ბორჩალოსი და დუშეთისა. ამნაირად შემდგარი ოლქის მცხოვრები იქნება სულ 576.983. აქედან: სომეხი—32,6⁰/₀; ქართველები ამაზედ, რასაკვირველია, ნაკლები—31,6⁰/₀; რუსები—10,8⁰/₀; თათრები—14,3⁰/₀; დანარჩენნი—10,7⁰/₀! ამნაირს დარაიონებაში ჩვენ თვალნათლად ვხედავთ ცდას, მაზრების დაყოფა ისე მოეხდინათ, რომ აღმოსავლეთ საქართველოში ქართველები ეროვნულ უმცირესობათა მდგომარეობაში ჩაეყენებინათ; ამითი დაერღვიათ საქართველოს მთლიანობა და ერთსახეობა, რაიც ჩვენს ხალხს გაუძნელებდა მისი ეკონომიკის მშენებლობის ნორმალურის გზითი სელასაც.

ჯერ-ჯერობით ეს ვერ შესძლეს ბოლშევიკებმა. თუმცა ხელოვნური ზომები ამისათვის მათ მრავლად იხმარეს და კვლავაც ხმარობენ, მაგრამ სინამდვილეს ისინიც ვერსად წაუყიდენ და თვით მათი სტატისტიკური მასალები მოსახლეობის აღრიცხვის შესახებ ასეთს ცნობებს იძლევა: 1926 წ. საქართველოში სულ იყო მოსახლეობა—2.666.494 მცხოვრები. აქედან სოფლად სცხოვრობდენ 2.072.273 (77,7⁰/₀), ქალაქად-კი—594.221 (23,3⁰/₀).

ეს მოსახლეობა ეროვნულად ასე ყოფილა დანაწილებული :

ეროვნებანი :	სოფლად :	ქალაქად :
ქართველები	72,45 ⁰ / ₀	48,25 ⁰ / ₀
სომეხები	7,59 ⁰ / ₀	25,16 ⁰ / ₀
რუსები	1,23 ⁰ / ₀	11,84 ⁰ / ₀
ყველა დან. ერ.	18,73 ⁰ / ₀	14,75 ⁰ / ₀

1929 წლის აღრიცხვით საქართველოში უკვე 2.718.000 მცხოვრები ირიცხებოდა. აქედან, საქართველოს დედა-ქალაქს ტფილისში იყო :

ქართველები	42,90/o.
სომხები	33, 0/o
რუსები	13,90/o
დანარჩენები	10,20/o

სულ 100 0/o

ჩვენის გამოანგარიშებით, ომამდე, საქართველოს მოსახლეობის ყოველ წლიური ზრდის ნორმა იყო 1,10/o. რევოლუციისა და ბოლშევიკების შემოსევის შემდეგ ეკონომიური და პოლიტიკური მდგომარეობის გაუარესების შედეგით ამ ისედაც საკმაოდ ნაკლებმა ნორმამ კვლავ იკლო და თუ ეხლა ამ ზრდას მხოლოდ 1% ჩავთვლით, 1933 წ. მოსახლეობა გამოიხატება დაახლოვებით, 2.853.000 მცხოვრებით. ამ რიცხვში ქართველები უნდა იყოს არა ნაკლები 2.139.800. არა ქართველთა რიცხვი კი არ უნდა აღემატებოდეს 25-27%. გავიხსენოთ, რომ ცენტრალურ ევროპის სახელმწიფოებშიც სწორედ ამ პროცენტებით აღირიცხება ის მოსახლეობა, რომელიც ეროვნებათა უმცირესობას შეადგენს. განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ იმ სახელმწიფოებში ეს უმცირესობანი ეკუთვნიან მხოლოდ ორიოდ ეროვნებებს, ჩვენში-კი არა-ქართველი 9-10 ეროვნებათ არის წარმოდგენილი. ცენტრალურს ევროპაში ზოგი ეროვნული უმცირესობა 20 პროცენტამდე ადის, როდესაც ჩვენში, ყველაზე დიდი უმცირესობა, სომხები, ძლივს თერთმეტ პროცენტამდე ავიდა.

ამნაირად, საქართველოს რესპუბლიკის პატრონად ისტორიულადაც და ფაქტურადაც ქართული მოდემის მოსახლეობაა დღესაც, მიუხედავად ჩვენი მტრების ცდების, რომ ეს სხვანაირად ყოფილიყო; ეს გარემოება ჩვენს ერს, უფლებებთან ერთად, განსაკუთრებულ მოვალეობასაც აკისრებს და სწორედ მას ხდის პასუხის მგებლათ იმ მშენებლობაში, რომელიც ჩვენში სწარმოებს.

რომ სიტყვა არ გაგვირძელებოდა, ჩვენ აქ არ წარმოგვიდგენია სტატისტიკური ციფრების სხვა და სხვაობის ყოილა ნიმუშები. ამას არც შემდეგში ვაპირებთ. ვიტყვი მხოლოდ, რომ სტატისტიკური მასალების მერყეობა, მათი არა სიმტკიცე თა ცვალებადობა ყველა დარგში ისეთია, როგორც ზემოდაა ნაჩვენები. ამიტომ დიდის სიფრთხილით უნდა ვისარგებლოთ, როგორც „სტრატეგიკის“, ასევე „საბჭოების“ დროის დაგროვილი მასალებით. რასაკვირველია ასეთი ვითარება სავალალოა. აგერ ასოცდაათი წელიწადია, რაც საქართველო რუსეთს სელში ჩაუვარდა და აქნობამდე მათ ისიც კი ვერ მოუხერხებიათ, რომ სტატისტიკური ცნობათა შეკრება ხდებოდეს სწორად და წესიერად. ეს მით უფრო დაუშვებელია, რომ რუსეთს, 1801 წელს, საქართველოში დაუხვდა მთელი წყება სხვა

და სხვა სახელმწიფო დაწესებულებებისა და უკანასკნელთა შორის საუცხოვოდ მოწყობილი სტატისტიკური აპარატი, თავისი პერსონალით, განწყობით, და გამოცდილი მეთოდებით. ეს საქმიანობა არ შეწყვეტილა მაშინაც, როცა ალა-მაჰმად-ხანმა ორჯერ ააწიოკა საქართველო. ჩვენი მეფეთა განკარგულებით სტატისტიკური აღწერა, აუცილებლად, შვიდს წელიწადში ერთხელ უნდა მომხდარიყო! ერეკლე მეორის ბრძანებით ერთი აღწერა 1780 წელსაც მომხდარა და ასლი იმ აღწერისა ჩაკერებულა იმ ტრაქტატში, რომელიც მან რუსეთთან დასდო. ჩვენი დედა-ქალაქის ტფილისის, აღწერა მაჰმად-ხანის დაცემის ხანაშიც მომხდარა, როცა ეს ჩვენი საშინელი მტერი უკან გაბრუნებულა. ამის შესახებ ვრცლად აქვს ნაამბობი ჩვენს ისტორიკოსს ივ. ჯავახიშვილს, თავის „საქართველოს ეკონომიური ისტორიაში“.

ქართველი მოსახლეობის დანაწილება, მიხედვით მისი ბინადრობისა, როდესაც სოფლად ცხოვრობს 77,7⁰/₀ მთელი მოსახლეობისა და ქალაქად-კი, მხოლოდ—22,3⁰/₀, უკვე ცხად ყოფს საქართველოს ეკონომიურ სტრუქტურას: იგი უმთავრესად „სასოფლო მეურნეობის მხარეა, ძალიან ნაკლებად განვითარებულ ქალაქის მოსახლეობით. თუ სახეში იმასაც მივიღებთ, რომ 6.042.000 დესეტ. ფართობზედ, რომელიც საქართველოს ტერიტორიას შეადგენს, მხოლოდ 66,7⁰/₀-ია მეურნეობისათვის ვარგისად ცნობილი მიწები და 33,3⁰/₀-კი უვარგისია, ჩვენ დავინახავთ, რომ საქართველოს სოფლების ასეთი ძალზედ დატვირთვა შეუძლებელია გამოწვეული და გამართლებული იყოს სალი ეკონომიურის მოსაზრებით. სოფლის ასეთმა დატვირთვამ მიწების უკიდურესად დანაწილება გამოიწვია. აი ამის ცხადი ილუსტრაცია: ამ ჟამად თითო კომლზედ მოდის მიწები: საქართველოში—3,8 დეს., სომხეთში—5,08 დეს., აზერბეიჯანში—6,7 დეს. ამის მიხედვით ასეთია აღრიცხვა ღარიბთა და შემძლე („კულაკების“) გლეხების:

ერები	ღარიბები	„კულაკები“
საქართველო	41,2 ⁰ / ₀	9,7 ⁰ / ₀
სომხეთი	14,8 ⁰ / ₀	15, ⁰ / ₀
აზერბეიჯანი	18,6 ⁰ / ₀	31,9 ⁰ / ₀

გავერკვიოთ, როგორია საქართველოში სასოფლო-მეურნეობის მდგომარეობა. ვარგისი მიწები, ე. ი. 66,7⁰/₀ საქართველოს ტერიტორიისა, უდრის—4.022.000 დესეტინას. აქედან :

კულტ. მეურნ. უჭირავს 919.000 დეს.—23⁰/₀ ყველა ვარგ. მიწებისა.
 სამოვრებს უჭირავს 935.000 „ 23⁰/₀ „ „ „
 ტყეებს უჭირავს 2.168.000 „ 54⁰/₀ „ „ „

სულ 4.022.000 დეს. 100⁰/₀

მთელი ვარგისი მიწების ფართობში მოდის: სახნავი მიწები—	20,3%/
სათიბი „	1,8%/
ბალ-ვენახები	0,9%/

თუ მხოლოდ კულტურისათვის გამოსადევ მიწებს მივმართავთ (919.000 დესეტ.), აქ მიწების დანაწილება ასეთია:

სახნავები	88,1%/
სათიბები	7,9%/
ბალ-ვენახები	4,0%/
	<hr/>
	100 %/

ამ ცხრილებიდან ჩვენ ვხედავთ, რომ საქართველო არამც თუ უმთავრესად სასოფლო-მეურნეობის ქვეყანაა, არამედ იმასაც, რომ ამ მეურნეობაში უმთავრესი დარგი პურეულის თესვა-მოყვანა არის. სტატისტიკური მასალები გვიჩვენებენ, რომ მთელი ვარგისი მიწების ფართობზედ, მხოლოდ 26.000 დესეტინაა მიჩნეული იმნაირ კულტურებისათვის, როგორც არის ქართოფილი, ბამბა, კომპოსტო, თამბაქო და სხვა... ამ უამად ცდილობენ ეს რაოდენობა 60.000 ჰექტარამდე აიყვანონ. მეურნეობის დღევანდელი წესები იმასაც გვიჩვენებენ, რომ ჩვენში ყოველ-წლივ მოუხნელად რჩება 250.000 დესეტინამდე; არის წლები, როდესაც მათი რაოდენობა 400.000 დესეტინამდეც აღწევს! ამ უამად ეს არის ერთად-ერთი საშუალება, რათა მოსახნავ მიწებს დაუბრუნდეს მათი ძალ-ღონე, კატასტროფულად დაღუპული. პურეულობის შორის უმეტეს წილად სიმინდი ითესება; პურის ყანები თან-და-თან კლებულობს და სიმინდს უთმობს. აი ის ჩარჩოები, რომლის ფარგალში ხდება საქართველოს მოსახლეობის საქმიანობა; სწორედ რომ ითქვას, ეს არ არის მხოლოდ „ჩარჩო“ ერის მეურნეობისა. იგია თვით „მეურნეობა“, რაშიაც იხატება ქართველი ხალხის სამეურნეო უნარიანობა; სწორედ აქ იჩენს თავსა ჩვეი ერი, როგორც მშენებელი. მართალია, ეს მხოლოდ სასოფლო-მეურნეობის დარგია, ჩვენი ერი სხვაგვარ მოღვაწეობა-საქმიანობასაც ეძლევა, ამაზედ ქვემოდ გვექნება ბაასი, მაგრამ ნუ დავივიწყებთ, რომ სწორედ სასოფლო-მეურნეობაშია ჩაბმული ჩვენი ერის 80 პროცენტამდე და იგია ამისი მთავარი საქმიანობა.

უნდა პირდაპირ ითქვას, რომ ეს საქმიანობა, მიწების ამნაირ დარჯუბათ დანაწილება, სრულებით არ უდგება ჩვენი ქვეყნის მდგომიარობას—ჰავას, არც მისი მიწების თვისებებს და მეტადრე არც ქართველი ხალხის, ამ ძველი კულტუროსანი ერის უნარიანობას,

რომელიც უხსოვარ დროიდან ღრმადაა ჩაბმული სასოფლო-მეურნეობის წარმოებაში. ეს წარმოება, ყოველთვის ურთულეს და უძნელეს დარგათ ყოფილა ცნობილი. ტყუილად კი არ იყვნენ კულტუროსან ერებად ჩათვლილნი ის ხალხები, რომელთაც პირველად იბრუნეს პირი მიწებისაკენ, მათ დასამუშავებლად და მოსაველეად.

გიორგი შურული.

(გაგრძელება შემდეგ).

სტატისტიკური ცნობები საქართველოს შესახებ.

წინასიტყვაობა.

ქვემოთ დაბეჭდილი მცირე ნარკვევის შესადგენად უკანაკნელ წლებში საქართველოში მოხთენილი სტატისტიკური აღწერების მასალებითა და იქ გამოცემული ეკონომიური თუ გეოგრაფიული ხასიათის შრომებით ვისარგებლეთ. ჩვენდა სამწუხაროდ ვერ ვიშოვნეთ ყველა საჭირო მასალები. ამიტომ ეს შრომაც არ შეიძლება სრული და ამომწურავი იყოს. არც მასში მოთავსებული ცნობების სისწორის შესახებ შეგვიძლია პასუხისმგებლობა ვიკისროთ. მიუხედავად ყველა ამ ნაკლთა, ჩვენ მას მაინც ებეჭდავთ. ვფიქრობთ, მასში საკმაოდ არის მოთავსებული ფრიად საყურადღებო მასალა ჩვენი ქვეყნის რაობისა და მდგომარეობის შესახებ. ეს მასალა, ვფიქრობთ, საინტერესო იქნება სამშობლოდან მრავალი წლებით მოწყვეტილ ქართველისათვის. ემიგრაციაში ხშირია შემთხვევა, როცა ესა თუ ის მწერალი, ჟურნალისტი, თუ მოაზროვნე ეძებს საქართველოს შესახებ საჭირო ციფრობლივს ცნობებს. მათ რომ ოდნავად მაინც მივეშველოთ, ესეც დიდს ზნეობრივს კმაყოფილებას მოგვცემს.

მშრალი ციფრები საკითხავად მოსაწყენია. იშვიათად თუ ვისმეს უყვარს მათი კითხვა. ამ შემთხვევაში კი ვფიქრობთ ბევრი აღმოჩნდება მოხალისე და გულისყურით ამ ციფრების გადამკითხველი. ვინაიდან ეს ციფრები შეეხებიან ჩვენ სამშობლოსა და ერს, რომელთა სიყვარული და პატივისცემა არ აკლია ქართველ ემიგრანტს.

საბჭოთა საქართველოს ტერიტორია (სრ. საქ. ცაკის გამოანგარიშებით) უდრის 70,094 კვ. კილომ. საქართველოს მოსახლეობა (1926 წ. სრულიად საკავშირო აღწერის მიხედვით) 2.666.494 სულს. ერთ კვ. კილომეტრზედ საშუალოდ მოდის 37,8 მცხოვრები.

მოსახლეობა სქესის მიხედვით : მამაკაცი — — 1.347.513.
დედაკაცი — — 1.318.981.

მოსახლეობის საერთო რიცხვიდან : ქალაქ. ცხოვ. 594.221.
სოფელში — 2.072.273.

მოსახლეობა ეროვნებათა მიხედვით :

ქართველი	1.809.083	მთელი მოსახლ.	68,4%
სომეხი	307,018	—	11,6%
თურქი	137,921	—	5,2%
ოსი	113,298	—	4,3%
რუსი	96,085	—	3,6%
აფხაზი	56,847	—	2,2%
ბერძენი	54,051	—	2 %
უკრაინელი	14,356	—	0,6%
გერმანელი	12,074	—	0,5%
უცხო ტომის ებრაელი	9,262	—	0,4%
დანარჩენი ეროვნება	56,499	—	1,2%

საქართველოს მოსახლეობა სტატისტიკური ორგანოების განმარტებით 1931 წელს უდრიდა 2.903.361 სულს. აქვე აღსანიშნავია, რომ საქართველოს მოსახლეობა 1897 წლის აღწერით უდრიდა 1.927.530 სულს.

საქართველოს მოსახლეობა სწავლა-განათლების მხრივ შემდეგ სურათს იძლევა :

1931 წ. არსებობდა სკოლის ჰასაკამდე აღმზდელი 357 საბავშვო ბაღი 38.848 ყრმაწვილით; 1930-31 წწ. 3.275 პირველი საფეხურის სკოლა 320.281 მოსწავლით; 1929-30 წწ. 7, 8 და 10 წლელი სკოლა 2.683—312.547 მოსწავლით; ამავე წწ. პროფესიონალური განათლების სპეციალური ტექნიკუმი 58 — 11.169 მოსწავლით; 1930-31 წწ.—უმალლესი სასწავლებელი-ინსტიტუტი 15—13.867 მოსწავლით; წერა-კითხვის მცოდნენი 1931 წელს მთელი მოსახლეობის 84% შეადგენდა.

1931 წ. არსებობდა 63 ჟურნალ-გაზეთი, რომელთა საერთო ტირაჟი იყო 650.0000 ცალი; ამავე წელს წიგნების ტირაჟი უდრიდა 2.545.800 ცალს.

საქართველოს რაიონებად დანაწილება:

საქართველო დაყოფილია შემდეგ ადმინისტრაციულ ერთეულებად: ავტონომიური ერთეული—3; საქალაქო საბჭო—3; რაიონი 49. მთელი საქართველოს ქალაქთა რიცხვი უდრის 26, დაბათა

საქართველოს მთავარი ქალაქების მოსახლეობა :

1930 წელს მომხდარ მთავარი ქალაქების მოსახლეობის აღწერით, მათი მცხოვრებთა რაოდენობა ასეთია: ტფილისის—309.185; ქუთაისის—53.326; ბათუმის—51.010; სოხუმის—23.824; ფოთის—14.450; ჭიათურის—6.866.

ტფილისის მოსახლეობა 1930 წ. ეროვნებათა მიხედვით.

	რაოდენობა	%/0/0 მოსახლეობის საერთო ჯამთან
ქართველი	133.865	43,3
სომეხი	102.173	33,0
რუსი	43.006	13,9
თურქი	6.174	2,0
უცხო ტომის ებრაელი	8.188	2,6
ოსი	3.844	1,3
გერმანელი	2.527	0,9
ბერძენი	1.388	0,5
პოლონელი	1.143	0,4
ეზიდი	1.541	0,5
აისორი	2.293	0,7

1922 წელს ტფილისში ითვლებოდა ქართველი	80.884
— — — სომეხი	85.309
— — — რუსი	38.612

ამ აღწერასთან შედარებით 1930 წ. ჩატარებული აღწერით:	
ქართველების რიცხვის ზრდა უდრის	64,30/0
სომეხების — — —	20,30/0
რუსების — — —	11,50/0

1926 წლ. აღწერის დროს ტფილისში იყო: ქართველი	112.206
— — — სომეხი	100.148
— — — რუსი	45.937

საერთოდ ტფილისის მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობა ასე იცვლებოდა პროცენტობით :

წლები:	ქართველი:	სომეხი:	რუსი:
1876	24,20/0	41,00/0	22,00/0
1897	27,20/0	31,90/0	26,80/0
1917	25,30/0	33,70/0	28,10/0
1922	34,60/0	36,50/0	16,50/0
1926	38,50/0	34,40/0	15,80/0
1930	42,90/0	33,00/0	13,90/0

ტილისის მოსახლეობის საერთო ზრდა :

1897 წ.	146.164	—
1926 წ.	294.044	101,30%-ით
1930 წ.	309.185	111,40%-ით

სასოფლო მეურნეობა :

მთელ საქართველოში სულ 7.009.400 ჰექტარი მიწაა. აქედან სამოსახლო—72.300 ჰექ.; სახნავ-სათესი—1.193.300 ჰექ.;სავენახე—37.400 ჰექ.; საბაღოსნო—17.100 ჰექ.; სათიბი—102.600 ჰექ.; საძოვარ-საბალახე—1.744.200 ჰექ.; ტყე—2.468.300. სულ ვარგისი მიწაა 5.634.900 ჰექ.; უარგისი—1.374.500 ჰექ.

ვარგებელი მიწის რაოდენობა ასეა განაწილებული : სახელმწიფო-საფონდო—3.287.000 ჰექ.; გლეხობის შრომითი სარგებლობაში—2.268.000 ჰექტარი. თითო სულზედ გამოსადეგი მიწა მოდის—0.64 ჰექტარი.

1931 წ. იყო 463.000 გლეხთა მეურნეობა.

1931 წ.საბჭოთა მეურნეობის საერთო ფართობი იყო 278.023 ჰექტარი. ამავე წელსვე არსებული კოლმეურნეობათა რიცხვი იყო 3.500, რომელშიაც შედიოდა 173.133 წევრი.

1931 წ. არსებობდა 14 სატრაქტორო სადგური—436 ტრაქტორით, რომელთა სამუშაო ძალა უდრიდა 5.584 ცხენის ძალას.

1931 წ. სახნავ-სათესი მიწის საერთო სივრციდან დათესილ იქმნა 914.721 ჰექ.,აქედან მარცვლეული კულტურების ფართობები შეადგენდა 765.248 ჰექტარს.

მევენახეობა :

1931 წ. საქართველოში ვენახებით გაშენებული ადგილების სივრცე უდრიდა 39.500 ჰექ. (აღსანიშნავია, რომ 1913 წ. ვენახებით გაშენებული ადგილების სივრცე უდრიდა 49.430 ჰექ.).

1931 წ. ვენახით გაშენებული ადგილების სივრციდან : საბჭოთა მეურნეობაში იყო 1.380 ჰექ.; კოლექტიურს მეურნეობაში—6.500 ჰექ.; ინდივიდუალურს-კერძო მეურნეობაში—31.620 ჰექ.

1930 წ. ღვინის საერთო მოსავალი უდრიდა 153.960 ტონას.

მეხილეობა :

1931 წ. ხილის ბაღების სივრცე უდრიდა 21.631 ჰექტარს, აქედან საბჭოთა მეურნეობაში იყო მოქცეული 1.335 ჰექ.; კოლექტიურში—5.172 ჰექ.; ინდივიდუალურ-კერძოში—15.124 ჰექტარი.

ამავე წელს ბაღების მოსავალი უდრიდა 142.000 ტონას.

1931 წ. ბაღია-ბოსტნის სივრცე უდრიდა 17.960 ჰექ. და ბოსტნეულობის მოსავალი—174.00 ტონას.

1931 წ. თამბაქოთი დათესილი მიწების რაოდენობა უდრიდა

24.910 ჰექტარს. თამბაქოს მოსავალი ამავე წელს—12.385 ტონას.

1931 წ. ბამბით დათესილი მიწების რაოდენობა უდრიდა 21.773 ჰექტარს. ბამბის მოსავალი ამავე წელს 12.343 ტონას.

1931 წ. კანაფით დათესილი მიწების რაოდენობა უდრიდა 3.875 ჰექტარს.

1931 წელს შაქრის ჰარხალით დათესილი მიწების რაოდენობა უდრიდა 1.127 ჰექტ.; სელით დათესილი მიწების რაოდენობა—1.725 ჰექტარს.

1931 წ. ჩაის პლანტაც. სივრცე უდრიდა 22.502 ჰექტ.; საერთო მოსავალი (გადამუშავებული მწვანე ჩაი) უდრიდა 1.770 ტონას; მზა-გამხმარი საბოლოოდ დამზადებული უდრიდა 71.000 კილოგრ.

1931 წ. ნარინჯოვან კულტურებს (ლიმონი, ფორთოხალი, მან-ღარინი) ეჭირათ 1.000 ჰექტ.

მესაქონლეობა :

1930 წ. იყო ცხენი 105.7000; მსხვილფეხა საქონელი—1.598.000; წვრილფეხა—2.694.200.

ბუნებრივი სიმდიდრენი :

შავი ქვა. ჭიათურის შავი-ქვის ბუდობსთ უჭირავს 126 კვად-კილომ.; მისი მარაგი უდრის 120-240 მილ. ტონას (დანარჩენი შავი-ქვის ბუდობების სივრცე გამოკვეული არ არის).

1931 წ. ჭიათურის მალაროებიდან ამოულიათ 1.623.500 ტონა.

ქვა-ნახშირი : ტყიბულისა და ტყვარჩელის ქვა-ნახშირის მიღა-ობების საერთო მარაგია 300 მილ. ტ. 1931 წ. ამოულიათ 142.000 ტ.

სპილენძი : თევდორაკის სპილენძის მადანის საერთო მარაგს ან-გარიშობენ—100.000 ტონამდე. (სამწუხაროდ ჯერ კიდევ გამო-კვლეული არ არის ნავთის, რკინისა და სხვა მადნეულობათა სივრ-ცე და საერთო მარაგი).

საქართველო მდიდარია საბანაო თუ სასმელ-სამკურნალო მი-ნერალური წყლებით. ამ ხნობით კულტურულად მოწყობილია—23 წყარო და აბანო. აღსანიშნავია, რომ ბორჯომის წყალი თავისი დაუ-ფასებელი თვისებებით დიდ ქიშპობას უწევს საფრანგეთის გამოჩე-ნილ „ვივის“ წყალს.

საქართველო მდიდარია საკურორტო-სააგარაკო ადგილებით. რომელთაგან ამ ხნობით კულტურულად მოწყობილია მხოლოდ 15.

მრეწველობა :

სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის პროდუქციის ხვედრი-თი წონა შემდეგ სურათს იძლევა :

წელ.:	სოფლის მეურნეობა:	მრეწველობა:
1923-24	84,00%	16,00%
1931	54,00%	46,00%

30752

(სამწუხაროთ არაგვაქვს ცნობა სამრეწველო დაწესებულებათა რაოდენობის შესახებ).

მუშათა რიცხვი მსხვილ მრეწველობაში 1931 წელს უდრიდა 31.198; სახალხო-მეურნ. ყველა დარგებში უდრიდა 288.340 კაცს.

მრეწველობის პროდუქცია 1931 წ.

აბრეშუმის გრეჯა—173.600 კილო; ქსოვილი—1.094.000 მეტრი; გრეხილი ძაფი—24.000 კილო.

თამბაქოს წარმოების :

პაპიროსი—3.856 მილიონი; თამბაქო— 100 ტონი.

სატყეო მრეწველობის :

ხის მასალა—146.000 კუბომეტრი.

სამთო მრეწველობის :

შავი-ქვა (1929-30 წწ.) — 1.623.500 ტონი.

ქვა-ნახშირი (1931 წ.) — 142.000 ტონი.

საფეიქრო მრეწველობა :

შალის ქსოვილი (1930 წ.) 466.000 მეტრი

ელექტროფიკაცია :

1931 წელს საქართველოში ითვლებოდა ჰიდრო და თბო - ელექტრონის 78 სადგური. მათი ელექტრონის ძალა უდრიდა 20.940 ც. ძ.

მშენებლობის პროცესში იმყოფებოდა და 32 წ. უნდა ამუშაებულიყო 3 სადგური, რომელნიც მოიცემიან 112.000 ცხენის ძალა.

უნდა აღვნიშვოთ, რომ საქართველოს ჰიდრავლიური (წყლის) ენერჯის სიმძლავრე უდრის დაახლოვებით 14 მილიონ ცხ. ძ. და ამ მხრივ ევროპის ყოველ ქვეყანაზე უკეთეს მდგომარეობ. იმყოფება.

ვაჭრობა :

სავაჭრო დაწესებულებათა რიცხვი : 1929 წ. 1930 წ.

სახელმწიფო სავაჭრო დაწესებ. 512 482

კოოპერატიული სავაჭრო დაწესებ. 2.953 3.606

კერძო სავაჭრო დაწესებულება 8.366 3.663

სულ . . . 11.831 7.751

1928 წ. კერძო ვაჭ. ხვედრითი წონა უდრიდა 24,3%/

1929 წ. 7,3%/

სამწუხაროდ ხელთ არა გვაქვს საქართველოს საგარეო ვაჭრობის შესახებ საკმაო ცნობები. ერთის აღნიშვნა კი შესაძლებელია. ძლიერ გადიდდა საქართველოში შემოზიდული ხორბლეულობის რაოდენობა; მაგალ. 1929-30 წწ. შემოტანილ იქმნა 129,5 ათასი ტ. ხორბალი და 67,6 ათასი ტონა სიმინდი.

ამის მიზეზად ასახელებენ ტენიკური კულტურის მიერ სასოფ-

ლო მეურნეობიდან ხორბლეულობის კულტურის თანდათან განდევნას.

გზები და მიმოსვლის საშუალებანი :

საქართველოში სხვა და სხვა მიმართულებით გაყვანილ რკინის-გზის შტოთა რაოდენობა უდრის 10-ს—სულ 549 კილომეტრს.

ეს შეადგენს ტერიტორიის 100 კვ. კ. დაახლოებით 1,3 კილომ. რესპუბლიკანური მნიშვნელობის გზა-ტყეცილების რაოდენობა უდრის 11, მათი სიგრძე საერთოდ უდრის 1.317 კილომ.

ეს შეადგენს ტერიტორიის 100 კვ. კილომ. 7 კილომეტრს.

საქართველოს შავი-ზღვის სანაპირო ხაზი უდრის 322 კილომ.

ელ. პატარიძე.

სომეხ - ქართველთა დამოკიდებულობის გარეგანი

რას ფიქრობენ სომეხების და ქართველების ბელადები ? *)

... დაეუბრუნდეთ ხელახლავ სომეხების და ქართველების ურთიერთობას. როდემდის გაგრძელდება, ერთი ბედის მონაწილე, ამ ორ ერთა ერთმანეთის არ გაგება? შიშნა, მეტად შიშნა ეს საკითხი. იგი კაი ხანია ელოდება თავის პასუხს. ელოდება გადაჭრას სომეხ-ქართველთა ურთიერთობის კვანძისას, რომელიც ამ ორი ერის წინსვლის გზაზე, აღმართული ეკლიან ბუჩქისავით, შეუძლებლად ხდის მათს ახდის, გულწრფელს შეთანხმებას, როგორც მშვიდობიანობის ხანაში, ასევე უბედურ დღეებშიც.

ტერიტორიალურია ეს საკითხი?—არა; იგი სულ ადვილი მოსაგვარებელია. იქნებ ამისა მიზეზი იმალება ეკონომიურ ნიადაგზე შეჯიბრებაში?—არა და არა. ეს ორი ხალხი თავისი ბუნებრივი თვისებებით მოწოდებულია უფრო ერთმანეთის შევსება-დამატებისათვის; ვიდრე მეტოქეობისათვის. ან და იქნებ ერთს ქვეყნის საზღვარო მდგომარეობა უქმნის უპირატესობას და ამიტომ ხდის მას გულგრილს და უცხოს მეორესადმი, რომელსაც არა აქვს ზღვაზე გასავალი? მაგრამ განვლილ საუკუნოების მანძილზე განა არ დამტკიცდა, რომ ქართველ ერს ზღვაც ვერაფერს უშველიდა თუ მას სამხრეთიდან არ ექნებოდა შემორტყმული ბუნებრივი ჯებირი სომხეთის მთებისა, რომლის წინ სომხის ერი, როგორც ლეგენდარული

*) სომხის გამოჩენილმა მწერალმა და მოღვაწემ ბ-მა ავეტის აგარონიანმა გადმოვიგზავნა თარგმანი თავისი საგულისხმო წერილისა: „სომხეთი, საქართველო და დასავლეთი“. ეს წერილი იყო დაბეჭდილი ნიუ-იორკის ცნობილ სომხურ ჟურნალ „აირენიკა“-ში; 1933 წ. მარტში. ვბეჭდავთ ესაა მხოლოდ მის ერთ მცირე ნაწილს. „სამშობლოს“ რედაქცია ახლო მომავალში ეცდება მის მთლიანად გამოცემას.

გიგანტი დაუსრულებელი ივერიებს აზიის ბარბაროსების იერიშებს. შესაძლებელია ეს გაუგებრობა ერთმანეთისა გამოწვეული იყო ევრედ წოდებულ incompatibilit  d'humeur-ით, მაგრამ ხომ ცნობილია, რომ ერები არ ხდებიან მონებად უბრალო გრძობებისა.

თურქებ-ბოლგარელების კავშირი უკანასკნელ ომში და უფრო გვიან ვენიზელოსის საბერძნეთის და ქემალის ოსმალეთის ალიანსი საკარიის და სმირნასთან წაგებულ მძიმე ბრძოლების შემდგომ—ამის საბუთია.

incompatibilit  d'humeur შეიძლება მიზეზად გახდეს ცოლ-ქმრის გაყრისათვის და არა ერებისათვის.

მაშ სად უნდა ვეძებოთ ახსნა სომეხ - ქართველთა ურთიერთობის წყეულ გამოცანისა?

დიახ, დიდათ სამწუხაროა და საწყენიც, რომ კავკასიის ეს ორი მოძმე ერი, ერთს ვეოგრაფიულს და კლიმატიურს პირობებში მყოფნი, აღზრდილნი ერთ მშობელ ბუნების ძუძუზედ, ჩამოქნილნი და განვითარებულნი ქრისტიანული სარწმუნოებითა, ერთი და იმავე ადამიანურებითა, საერთო გონებრივ და ფიზიკურ ავლადიდების, ერთი კულტურის და ცივილიზაციის მქონენი, ამასთანავე 3000 წლის განმავლობაში მეზობლად მცხოვრებნი, რომელთაც არას დროს ერთმანეთის საწინააღმდეგოდ არ უომნიათ (1918 წლის კონფლიქტი, ეს მხოლოდ, უმნიშვნელო გაუგებრობად ჩაითვლება), მაგრამ იმავე დროს არც არას დროს შესაფერისად შეთანხმებულან საერთო მტრის დასაძლევად. პირიქით უბედურობის ჟამსა ხშირადაც უფნიათ ერთმანეთისათვის.

კულტურულ და ეკონომიურ დარგებში ერთმანეთისაგან სარგებლობდნენ, მაგრამ არას დროს ამაში არ გამოტყდებოდნენ. სარგებლობდნენ ერთმანეთით მტრულად განწყობილ სიჩუმეში. პირადულ ურთიერთობაში სომეხი და ქართველი ერთმანეთს ძმებსავით ევლინებოდნენ, მაგრამ პოლიტიკურ ფრონტზე კი პირგაკრულნი, შუბლშეკრულ მთაირდაპირეებად გადაიქცეოდნენ.

გარეშე მტრების თავსდასხმას ერთად განიცდიდნენ, მაგრამ ეს ორი უჭკუიანესი, ნიჭიერი და ცივილიზაციის მატარებელი ერი მცირე აზიაში, მუდამ თვალსა ხუჭავდა, როცა მუხანათი მტრის სუნთქვა აქრობდა სინათლეს მეზობლის სახლში. მაგრამ საუკუნოების მანძილზე ქართველებს არას დროს არ უნდოდათ შეეგნოთ, რომ მათი ბედი ეფრატის, არეზის და ახურიანის ნაპირებზე სწყდებოდა. სომხებიც, განმარტოებულნი მებრძოლნი აზიის დესპოტების წინააღმდეგ, თავის მხრივაც ივიწყებენ ქართველებს და მარტოკა სტოვენ მათ მძიმე განსაცდელის დღეებში. ისტორიულ გამოცდების გონიერი ვაკვეთილებით სომხებს და ქართველებს არას დროს უსარგებლნიათ. ომობდნენ ცალ-ცალკე, იტანჯებოდნენ და ტიროდნენ ცალ-ცალკე; მხოლოდ მაშინ როდესაც თავის მშობლიურ კერის ნანგრევებიდან აღდგენა შესაძლებელი ხდებოდა, მათი სული განათდებოდა კვლავ ერთი ღვთიური ალის სინათლითა და იგივე კულტურა ხელახლავ იფურჩქნებოდა მდინარე არეზის და მტკვრის ნაპირებზე... ახალ უბედურებამდე, ახალ განადგურებამდე, სისხლამდე და ცრემლამდე... და ასე საუკუნოებით.

სად არის გამოსავალი, სად არის ბოლო ამ უმაგალითო კომპარისა?

ნუ თუ ისტორია არ მოგვცემდა ამისათვის რაიმე დარიგებას? სომეხ-ქართველთა არშაკიდები, სომეხ-ქართველთა ბაგრატიდები, თამარ მეფე თავისი ორი სომეხი სპასალართა—ივანე და ზაქარია მხარგძელებით, რომლებმაც ერთად შექმნეს ძლიერება და დიდება საქართველოსი?

ქრისტიანობა და მწიგნობრობის ნიშნობა, დაბადებულნი ორივე ქვეყანაში ერთდროულად, ერთი და იგივე წყაროდან, აღბეჭდილნი საერთო სულითა და გაშლილნი საერთო იდენტიურ კულტურის ფრთებზე... ან და უფრო მახლობელ ხანის ამბავი: მე-VXIII-ე საუკუნის დასაწყისში მეფე ვახტანგის მეთაურობით შეერთებული სომეხ-ქართველთა ჯარი (52.000 კაცი), ცნობილ სომეხ სპასალარის დავით ბეგის ბელადობის ქვეშ გაგზავნილი სპარსეთის ძალმომრეობის დასამხობათ? ზღაპარია ეს თუ ჩვენი ნამდვილი ისტორია დიდის სიბრძნითა გამსჭვალული...

რას ფიქრობენ ამაზე სომხების და ქართველების ბელადები?

ა. აგარონიანი.

სომხეთის კოლმონიზაციის საკითხი.

სომხურ გაზეთ „არაჩ“-ში იბეჭდება დ. ვახნაძის წერილები, პა-სუხად ბ-ნ აშოთ არწრუნის მიერ. ამავე გაზეთში, აღძრულ ზოგიერთ საჰირბოროტო კითხვებისა ქართველ-სომეხთა თანამედროვე დამოკიდებულობის გარკვევისათვის (იხ. ურ. „სამშობლო“ № 13, აგვისტო 1933 წ.). მოგყვავს თარგმანი დ. ვახნაძის პასუხის იმ ნაწილისა, რომელიც ეხება სომეხ ლტოლვილთა სომხეთში გადასახლების საკითხს:

„დიდის ხალისით ხელში ვიღებ კალამს, რომ განუმარტო პატრიცემოლ ბ-ნ ა. არწრუნს ჩემი „შეცდომანი“. თუმცა სიმართლე კი მოითხოვს ეს უკანასკნელნი მთლიანად მიეწეროს ქართველ-სომეხთა შორის არსებულ ურთიერთობის დიდ ცოდვების საერთო ანგარიშსა. ვინ არ იცის, რომ ადგიასიის წრეების ზედა ფენებში დღემდის გამეფებულია საკუთარ „სამრიგლოს პოლიტიკა“. ყველა აკეთებს „თავის საქმეს“ მიხურულ კარებში და არავის ვაიკება, თუ ნამდვილათ რა ხდება მეზობლებში. ამის წყალობით ჩვენს ურთიერთობაში ჯერ არ აღმოფხვრილა ერთმანეთისადმი ეჭვიანობა და არძელებდა უგუნწობა. ჩემი ბრძოლა ერთმანეთის საწინააღმდეგოდ. ამიტომ დასათავსებელია გოლწრთელი ათიარება ბ-ნ აშ. არწრუნისა—რომ ამაში ჩიენც, სომხები, ვართ დამნაშავენიო, თუ დროზედ და მოდამ გააჯანბნობით მეზობელ ქართველებს სომხის ეხოვრების სინამდვილეს და განგუმარტავით. მაგალითად, რომ სომეხ ლტოლვილთა გადასახლების საქმი არის ჩიენს მიერ დაწყებული და არა ჩიენი მტრებისა-ბოლშევიკების, მაშინ ქართელი მოოვაწე არ მიაწვრდა მას ბოლშევიკურ ზრახვებსა. ბ-ნი არწრუნი ამ აღვიარების თავში მართალია, ბოლოში კი შემცდარი.

მართალია, რატომ სომხის ეროვნულ წრეებმა არ ნახეს საჭიროდ, ვაეცნოთ თავისი დიდი საქმე მეზობლებისათვის, კერძოდ ქა-

რთველებისათვის⁹ განა რომელ მათგანს მოეჩვენებოდა არა-სამარ-თლიანად და არა ბუნებრივად, სურვილი სომხებისა თავის ქვეყნის თავისუფალ ადგილებში თავისავე ტომის ლტოლვილნი ჩაესახლებინათ? ან განა სომხური საკოლონიზაცია საქმე წააგებდა იმით, რომ მეზობლები თავის კეთილდასტურით მხარს დაუჭერდნენ მას და აგრეთვე რჩევასაც მისცემდნენ თუ როგორ მოიქცნენ იმ განსაკუთრებულ ვითარებაში, რომელშიაც იმყოფება კავკასია ბოლშევიკურ რეჟიმის წყალობით?

მაგრამ სომხობა სდუმდა. მეზობელთა კარებიდან კი ისმოდა იქვიანობით დამაროვლი უკმაყოფილების ყრუ გამოძახილი. ახდილად და თამამად სომხის ეროვნულ საქმეს ქადაგობდნენ და ანალიზებდნენ ცხოვრებაში კავკასიის ერთა თავისუფლების მოძულე მტრები—მოსკოვის ემისარები! და ეს „დახურული“ სომხური კოზირი მოსკოვის ძალა-უფლებამ თავის მიზნებისათვის ოსტატურად გამოიყენა.

როგორც გვიმოწმებენ ოფიციალური ცნობები. გამოქვეყნებული აქვს წინად გაზეთ „არაჩ“-ში, ბოლშევიკებმა 12 წლის განმავლობაში, სომეხ ლტოლვილთა გადასახლების საქმე მატერიალურად თითქმის არაფრამდე დაიყვანეს: 15-20 ათასი ლტოლვილი გადაიყვანეს სომხეთში და დაასახლეს არა მიწაზე, არამედ ჩაყარეს საბჭოთა ქარხნების საპრობილეებში. ნაწილმა თავს უშველა და მოასწრო გაქცევა სპარსეთში, ნაწილი კი დღემდის იტანჯება საკატორლო მუშაობაში ჩაფლული. ამ საქმის წარმოებით პსიხოლოგიურ შედეგებს კი, თავის მზაკრულ წაკიდების პოლიტიკისათვის, ბოლშევიკებმა დიდებულად მიაღწიეს: აპრილის კორესპონდენტები გვაცნობებენ ტფილისიდან, რომ ამ ნიადაგზე ქართველ-სომეხთა შორის დამოკიდებულების გამწვავებას უკანასკნელ წერტილამდის მიუღწევია:

„სომეხი და ქართველი მუშები ერთმანეთზე „დანახე“ იწყვიან. ამ გამწვავების ნიმუშობს ყოველ ნაბიჯზე წააწყდებით. ტფილისის ჩოჩიებზე მოუდამ ჯამ ზოლოლოგიურ ნაციონალიზმის სიძულვილის ამბების მოწმი ხდებით. მის რემონსტრაციას ხშირი ადგილი აქვს მუშათა ორგანიზაციებშიც. (აპრილი, 1933 წ. „ბრძოლის ხმა“).

ასეთია ფოტოგრაფიული სურათი თანამედროვე ქართველ-სომეხთა ურთიერთობისა კავკასიაში. ამან უნდა დაარწმუნოს ენობანი არწრუნნი, რომ დ. ვაჩნაძემ კი არ მიაწერა, უცოდინარობის გამო. სომხური ეროვნული საქმე ბოლშევიკურ განზრახვებს, არამედ მათ მიაწერა და მიაწება სომეხ-ქართველთა ხაგს მოკიდებულმა. გათიშავმა საურთიერთო ცხოვრებამ, და წიგნში („კავკასიის პრობლემა“) მე წარმოადგინე მკითხველს სომეხების გადასახლების საქმე იმ ნამდვილ სახითა, რომლითაც იგი გამოჩნდა. იქ, ჩივის მხარეში, ცხადია, მე არ შემიძლო ჩემად გვირდ ამეგვია ამ მნიშვნელოვან ამბებისათვის. პირიქით მსურდა გამეთრთხილებინა ჩიენი ისტორიული მიზნობები, თუ რა საშიშ ხელში მოეჭა და დიდი ეროვნული საქმე სომხებისა, რომელიც აშკარად „ჩაქუჩ-ნამგალის“ დამოითა ამომწვარა.

ქართველ-სომეხთა ურთიერთ დამოკიდებულების მრავალი ზეალოთები შორეულ წარსულიდან მჭიმრტყველურად ამოწმებენ იმას, რომ როდესაც მტერი ხელში იგდებდა კავკასიის მიდა-

მოს, იგი ჯერ ანაწილებდა მის ერებს და მერმე ადვილად, ცალ-ცალკე, მათვე თავებს აჭრიდა. მხოლოდ ამ წარსულის მწარე გაკვეთილები დაგვაფიწყდა. ჩვენი თავიდან და გულიდან ხომ კაი ხანია ამოვარდნილია შეგნება და გრძობა ერთმანეთის გულშია, მეგობრული მეზობლობისა. ამ შეგნება-გრძობის დაკარგვამ ყველანი ძალზე დაგვაზიანა და ყველაზე უფრო ჩავრულ-ტანჯული სომხის ერი. მაგრამ ამაზე დაწვრილებით შემდეგ“.

პასუხი ნილაზ ამოფარებულთ

ამ უკანასკნელ წელთა მანძილზე რალაც განსაკუთრებულ ყურადღებას იჩენდენ ჩემი პიროვნების მიმართ ზოგიერთი ჩვენი ემიგრანტული გამოცემები: „თეთრი გიორგი“, „ახალი ივერია“ და „საქართველოს გუშაგი“. აქამომდე მოთმინებით გადავიტანე ყველა ასეთი პიროვნული თავდასხმები. ვფიქრობდი, რომ ბოლოს და ბოლოს ყოველივე ეს მათ მობეზრდებოდათ და მას თავს მიანებებდენ. მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს არ გამართლდა და, წინააღმდეგ ამისა, კიდევ უფრო ძლიერდება. ასეთი პიროვნული ბრძოლა საზოგადო ასპარეზზე მე არ მიმაჩნია მიზანშეწონილად და მით უფრო სასიამოვნო საქმედ. მე ის არასოდეს მიწარმოვებია და მისი ობიექტიც არასოდეს ვყოფილვარ, თუმცა საზოგადოებრივ ასპარეზზე ძლიერ აღრე მომიხდა გამოსვლა და ყოველთვის მის აქტიურ პოზიციებზე ვიმყოფებოდი. ამ მიზეზითაც აიხსნება, რომ აქამომდე ასე გაუყუჩდი და ჩემი პიროვნების დაცვისათვის ხმას არ ვიღებდი. ამიერიდან ეს შეუძლებელი ხდება, რადგან ეს კომპანია სცილდება ყველა საზღვრებს და ამასთანავე ჩემს პიროვნებაზე თავდასხმა მწერლობაში მიღებულ ყველა წესების დარღვევისა და საზოგადოებრივ მოქმედების მორალზე თავდასხმის სახესღებულს. ყველა ასეთი მოვლენების აღნუსხვა მეტად შორს წამიყვანდა და ამის გამო აქ მხოლოდ უმთავრესს შევვხები.

1) სოლომონ მაჭავარიანის სახელს ამოფარებული ვინმე ვაჭბატონი ამტკიცებს „თეთრი გიორგის“ ფურცლებზე, რომ ალ. ასათიანი „საერთო ფრონტის ერთი ხერეილიდან გამომძვრალი მეორე ხერეილიდან შეძვრა“-ო. ამაზედ უნდა მოვახსენო ვერედ წოდებულ სოლომონ მაჭავარიანს, რომ მე პირადათ არასოდეს წინეთ არ ვყოფილვარ საერთო ფრონტში და, მაშასადამე, ვერც იქიდან „გამომძვრალი“ ვიქნები. კიდევ მეტს ვეტყვით მას. ოცი წლისაც არ ვიყავი, რომ გავწყვიტე სოც.-დემ. წრეებთან თანამშრომლობა და ამის შემდეგ ის არ აღმიდგენია გასულს წლამდე არც საქართველოსა და არც ემიგრაციაში. თუმცა მე არასოდეს არ ვყოფილვარ ამისი პრინციპალური მოწინააღმდეგე და ჩვენი პარტიის სხვა წარმომადგენლები მას ეწეოდნენ თითქმის მუდმივ პარტიის დასტურით და თანხმობით.

ეს იმით აიხსნება ბ. სოლომონ, რომ მე თანამშრომლობის უკეთესი პირობების მიღწევისათვის განვაგრძობდი მუშაობას და ორი წლის წინეთ თუ ასეთი გეზი ავიღე, ეს იმის გამო, რომ ჩვენი ეროვნული საქმე ჩავარდა ისეთს მდგომარეობაში, როდესაც ეს თანამშრომლობა აუცილებელი იყო ყოველგვარს პირობებში და ამავე დროს უკეთესი თანამშრომლობის პირობების მიღწევაც გახდა შესაძლებელი.

მე ძლიერ ვთხოვ ბ. სოლომონს, მიიკითხ-მოიკითხოს „თეთრი გიორგისა“ და „საქ. გულშავის“ წრეში თუ ვინმეს გამონახავს ისეთს, რომელსაც ს.-დ. პარტიასთან და საქ. მთავრობასთან თანამშრომლობა ასე ძნელად დაემყარებინოს და ამ ხნის მანძილზე ბ. სოლომონის სიტყვით რომ ვსთქვათ, მათს ფრონტში, მრავალჯერ არ „შემძვრალ-გამომძვრალიყოს“. ჩემი და ჩემი პოლიტიკური მეგობრების საერთო ფრონტში შესვლაც მოხდა ახდლიად და მას წინ უძღვოდა ამ საკითხების დაყენება საჯარო კრებაზე და პრესაში. ასეთს მაგალითსაც ვერ იპოვნის ბ.-ნი სოლომონი იმ პირებში, რომელნიც დღეს საერთო ფრონტს ებრძვიან და მასში „შეძვრენას“ გვისაყვედურებენ.

2) ბ. სოლომონი ბრძანებს: „ამბობენ, ალექსანდრე ასათიანი რაც მიწის ზემოთაა, ორი ამდენი მიწის ქვემოთ არისო. დიდი ქვეშ-ქვეშა და ეშმაკი ვინმეაო... ერთხელ რომ მაინც შესძლოს გულწრფელობა, ერთხელ მაინც რომ ხრიკობას თავი დაანებოს“ და სხ... ამაზედაც ასევე უნდა უპასუხო ბ. სოლომონს. ამ ქვეყნად ყოველივე შედარებითია. მთავარ-ანგელოზს არ შევედრები, ხოლო ჩემი აზრი, შეხედულობა და პოლიტიკური პოზიცია და თვით სხვა და სხვა წრეებთან თუ პიროვნებებთან განწყობილება ყოველთვის ახდლი მაქვს, ნათელი და გარკვეული და ამასთან სავსებით გამეღავენებულს საქმით, ბეჭდვით და ზეპირი სიტყვით და არც ვიცვლი მას წარამარად, გრძნობებისა და გუნების მიხედვით. ეხლა ამ საზომით მიუდგეს ბ. სოლომონი თავის ანტიფრონტულ წრის მოღვაწეებს, რომელთაც ის ქვევიდან შესცქერის და თუ ვინმე უფრო ახდლი და პირდაპირი გამონახოს, მაცნობოს და ამაზედ მაშინ ვიდავოთ.

3) ბ. სოლომონი და კიდევ სხვებიც ხშირად ჩამოაგდებენ სიტყვას „კომბინაციებზე“ და ჯამაგირებზე, როდესაც ჩემს ფრონტში „შეძვრენაზე“ სწერენ. ეს კომბინაციის ნიჭი მე ცუდ საქმედ არ მიმაჩნია. ადამიანი იმით განსხვავდება პირუტყვისაგან, რომ მას ეს კომბინაციების ნიჭი აქვს, ანგარიშის, აწონ-დაწონის, მოქმედების პირობების შეფასებისა და უფრო მიზანშეწონილი საშუალებათა გამონახვისა. მაგრამ კომბინაციებიც არის და კომბინაციებიც. ხშირია ისეთებიც, რომელიც ეწინააღმდეგება დაკანონებულ წესებს და საზოგადოებრივს, თუ პიროვნულ მორალს. იქნებ ასეთი რამ მოიპოვოს ბ. სოლომონმა ალ. ასათიანის შესახებ? მე მას ნებას ვრთავ

კაპოცხალოს ანკეტა თავის და სხვა გამოცემებში და თუ რამ მოიპოვოს, ამაზე შემდეგ ვიმსჯელოთ. რაც შეეხება ჯამაგირებს, მე სრულებით არ მიმაჩნია უკანონოთ, რომ ჩვენში, ისევე როგორც ესაა ყველგან, ადამიანი არსებობდეს იმ საქმით, რომელსაც ის ემსახურება. ხოლო რაც შეეხება პირადათ მე, უნდა შევსჩვიელო ბ. სოლომონს, რომ არამც თუ რვაასი ფრანკი, არამედ ათჯერ რვაასიც რომ დამენიშნოს თვეში, ეს იქნება მხოლოდ მცირე სარგებელი იმი-სა, რაც მე ქონებრივად შემიტანია პოლიტიკურს მუშაობაში და არა რაიმე ცუდი კომბინაციებით, სიყალბითა თუ სხვა რამ კრიმინალური მოქმედებით, არამედ ისეთი საქმეებით რომელსაც სიამოვნებით ეწევა ყოველი გონიერი მოღვაწე, ვისაც ამისი უნარი აქვს... ასე რომ ბ. სოლომონმა ასეთი დიდი ჯამაგირებიც რომ დამინიშნოს, ეს მხოლოდ სარგებელი იქნება და თავნი-თავნად დარჩება. „თ. გიორგი“ ამ რამოდენიმე წლის წინეთ დაპირდა ჩვენს ერს: ჩვენ სესხს ავიღებთ ამერიკაში და მენშევიკებისა და ბოლშევიკების რევოლუციური პოლიტიკიდან რაც ზარალი გინახავს, ყოველივეს აგინაზღაურებთო. თავნის დაბრუნებას ამ თანხებიდან მოველოდი, თუ აქაც ბედმა არ მიმუხთლა და ბ. სოლომონის გაწყრომამ ეს იმედიც არ ჩამიშალა. ეხლა სხვაგან მოიკითხოს ბ. სოლომონმა ასეთი „კომბინაციები“ და თუ ვინმეს გამონახავს ამ მხრივ უფრო მტკიცედ ფეხზე მდგომს, ცალკე თუ კოლექტიურად, მე მის წინაშე ქედს მოვიხრი და ბ. სოლომონსაც ბარაქლას ვეტყვი.

4. ჩემი ბიოგრაფიისათვის ბ. სოლომონს შემდეგი მასალები აქონია: „ამბობენ“, რომ ასათიანი ასეთიაო. „მე პირადათ მას არ ვიცნობ, შორიდგანაც კი არ დამინახავს, ეს კია გაზ. „თ. გიორგი“ „წეროს“ მიერ დახატულ კარიკატურაში ვნახეო“. ნუ თუ ბ. სოლომონს არ ესმის, რომ პიროვნების დახასიათებისათვის, მით უფრო საზოგადო ასპარეზზე მომქმედის, საკმარისი არ არის ქუჩაში განაგონი ლათაები და არამც თუ წეროს, არამედ ფარშავანგის კარიკატურებიც? ეს მას უთუოდ ესმის და დასამტკიცებლად იმისა, რომ ის უთუოდ მართალს იტყვის, შემდეგი საბუთი მოჰყავს: „მე ერთი ქართლელი კაცი გახლავართ, აბა ქართლელის ხრიკები ვის გაუგონია? ერთი გულუბრყვილო ხალხი ვართ, გული ხელზე გვიდევს და სხვა.

სამწუხაროდ ესეც არ არის მართალი. ხრიკიანი ხალხი, ყიზილბაშები ორმაგი და მატყუარა ქართლელებშიც გვინახავს, იმერლებშიც და კახელებშიც. ამის საუკეთესო მაგალითს თვით ბ. სოლომონი წარმოადგენს. ის გვარწმუნებს, რომ ის ქართლელია, სოლომონია და მაჭავარიანი. მის ქართლელობის შესახებ ვერას ვიტყვი, მაგრამ რომ ის არც სოლომონია—არც მაჭავარიანი, ამაში მას კატეგორიულად და ვარწმუნებ. და როდესაც ადამიანი თავის შესახებ სამ სიტყვას იტყვის და სამსავე ტყვილს და ორს მაინც უდავო ტყვილს, როგორ უნდა მოვთხოვო მას, რომ ჩემს შესახებ მართალი სთქვას.

5) იქნებ ბ. სოლომონს ეს არ ესმის, მაგრამ ნუ თუ „თ. გ.“ ვარ-
 შემო არ მოიბოვება ვინმე, რომელსაც გაეგებოდეს ბეჭდვითი სიტყ-
 ვის სრულიად უდავო და ელემენტარული წესები? ერთია ზეპირად
 ნათქვამი სიტყვა, მეორეა კერძო ბარათზე დაწერილი და მესამე ნა-
 ბეჭდი. ყველა ამათ თავისი ძალა აქვს და შესაფერისი პასუხისმგებ-
 ლობაც. ერთია კიდევ, საზოგადო საკითხებზე წერა და მეორეა პი-
 როვნების წინააღმდეგ ვალაშქრება. საზოგადო საქმეებზე აზრების
 გამოთქმა ანონიმურად და ნიღაბ-ამოფარებულადაც შეიძლება. ესა
 თუ ის აზრი, ცუდია თუ კარგი, შეიძლება ბევრს ჰქონდეს და არავინ
 მოითხოვს გამჟღავნებას იმისა, თუ ვინ გამოსთქვამს მას ამ უამად.
 ხოლო როდესაც პიროვნების წინააღმდეგ ილაშქრებენ, სავალდებუ-
 ლოდ არის მიჩნეული თავის სახის გამჟღავნება, რომ ნათქვამისათვის
 პასუხისმგებელი პირი სჩანდეს და საზოგადოებაც ხედავდეს თუ რა
 დოვლათის პატრონი ბრძანდება ის ვინც სხვის პიროვნების ღირსებებს
 იწუნებს და ჩრდილს აყენებს. იმედია ამიერიდან მაინც გაუწევს ან-
 გარიშს „თ. გ.“ რედაქცია ამ ანბანურ ჭეშმარიტებას და მის ფურც-
 ლებზე ბეჭდვითი სიტყვის ელემენტარული წესების დარღვევას აღ-
 გილი აღარ ექნება.

მე მაინც არ მინდა სოლომონ მაჭავარიანის ასეთი მწერლობის
 მიხედვით მსჯავრი დავსდო დამწერის პიროვნებას. შესაძლოა ის სა-
 ზოგადოთ დინჯი და დარბაისელი ადამიანი იყოს, და ამ კერძო შე-
 მთხვევაში ემიგრანტულმა გალიზიანებულმა სულისკვეთებამ ჩაითრია
 და სულიერი წონასწორობა დაუკარგა. სამწუხაროდ გაცილებით უფ-
 რო ცუდია ის ამბავი, რომელზედაც ეხლა მოგახსენებთ. ამაზე წერა
 ჩემთვის მრავალმხრივ უფრო სამძიმოა, რადგან ის შეეხება ბ. სპირ-
 დონ კელიას, რომელთან ერთათ მუდმივი პოლიტიკური მუშაობა
 მაქვს ნაწარმოები 15 წლის მანძილზე. ამის მიხედვით მე ასე ვსჯი,
 რომ ჩემთვის სრულებით არ არის სასარგებლო მისი დამცირება და
 გაბახება. სამწუხაროდ, ბ. ს. კელია ასე არ ანგარიშობს ჩემს მიმართ,
 მაგრამ ეს მისი საქმეა.

ამ შეიდი წლის წინეთ ბ. ს. კელია დაშორდა ჩვენი პარტიის ხელ-
 მძღვანელი წრის ერთ ნაწილს, ხოლო სამი წლის შემდეგ ყველას ერ-
 თობით. მან ბრძოლა გამოუცხადა ამ წრეს და მეტად უცნაური მე-
 თოდით. ეს ბრძოლა მისი პიროვნების დაცვის მიზნით სწარმოებდა
 სიტყვით, წერით, მოთქმა-მოთქმით. საგანგებო ყურნალები გამოიკა
 ბ. კელიას ასამაღლებლად და სხვების გასათახსირებლად, ათასი ჭო-
 რები ითხზებოდა და ვრცელდებოდა ემიგრაციაში საზოგადოების გა-
 საღიზიანებლად და გასაბოროტებლად ჩვენს წინააღმდეგ. ნამდვილი
 არალეგალური პრეს-ბიურო დაარსდა ჩვენს შესახებ ინსინუაციების
 დასაგზავნად ყველა მიმართულებით. მაგრამ თვით ბ. კელია ამ ბრძო-

ლაში სრულიად არ სჩანს. ამ საქმეს აწარმოებდა რამოდენიმე პირი, რომლებიც წინეთ რაიმე აქტიურ სარბიელზე არ სჩანდნენ. რამოდენიმეჯერ მივმართეთ ბ. კელიას თხოვნით, რომ მას მიეტოვებინა პირადული ანგარიშების გასწორების ასეთი გეზი და თუ რამ ჩვენთან სადაო ჰქონდა, ეს ეწარმოებინა საყოველთაოდ მიღებულ წესის მიხედვით—საკითხების გარჩევით რომელიმე ორგანოში, ან და მათი დაყენებით საჯაროდ და ახდილად. ყოველივე ეს უშედეგოთ დარჩა და ამის შემდეგ ჩვენი პარტიის ცენტრალურმა ბიურომ ვრცელი ღია ბარათით მიჰმართა ბ. კელიას და ეს წინადადება კვლავ განუმეორა. არც ამან იმოქმედა და ორი წლის შემდეგ ბიურომ ეს წერილი დაჰბეჭდა („სამშობლო“ № 12) და ბ. კელია კვლავ გააფრთხილა. არც ამან ვასკრა და ბ. კელიას „გუშავის“ უკანასკნელი მესამე ნომერის ნახევარი ჩვენი ბიუროსა და კერძოდ პიროვნულად ჩემი ლანძღვა-გინებით არის აღვსილი. ამ წერილსაც, რასაკვირველია, ბ. კელია არ აწერს ხელს, მაგრამ ამ ფურცლის რედაქტორად თვითონ არის გამოცხადებული და ამას გარდა ინსინუაციებით აღვსილ წერილის ერთს უმნიშვნელო ცნობას რედაქცია შენიშვნას უკეთებს და მით ის ხელს აწერს და ადასტურებს ყველა იქ მოთავსებულ სხვა სიყალბეს, რომელთაც ასეთს შესწორებას არ ურთავს. ყოველივე ამის შემდეგ რომ ავიღო კალამი და ახდილად გავარჩიო ყველა ეს სხვათა ზურგს უკან ნაწარმოები საქმეები, ამას უთუოდ ვერვინ დამძრახავს. მაგრამ ამიდან ამ უამადაც შევიკავებ თავს და იმედი მაქვს ბ. კელია ამიერიდან მინც მიატოვებს ასეთს ურიგო კომპანიას და მით ამის საჭიროება მომავალშიც არ მექნება. ამის იმედით ჩემს პასუხს სავალდებულო მინიმუმით განვსაზღვრამ და მხოლოდ რამოდენიმე საკითხს შევეხები, ისიც ზოგადად და მოკლეთ.

1) სამწუხაროდ ხშირად ხდება, როდესაც პიროვნულ ანგარიშებს საზოგადო და საქვეყნო სამოსელში ხვევენ, რომ მით მისი ბუნება დაჰფარონ. ბ. კელია ამ ხერხს მეტად ცუდად ხმარობს და ამის გამო თავის კომპანიის ბუნებას კიდევ უფრო ცუდად ამჟღავნებს. ის თავს ესხმის საქართველოში მებრძოლ პარტიებს და მათ ნაწარმოებ ბრძოლებს, ემიგრაციის ყველა წრეს და ყველა დაჯგუფებებს და თავს ესხმის უცნაურის გაბოროტებითა და ღვარძლიანობით. და რაც ყველაზე უფრო არაბუნებრივია, ასეთს საქმეს ის აწარმოებს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის სახელით და ეროვნული პოლიტიკის დროშით. როდესაც კლასთა ბრძოლის ნიადაგზე მომუშავე პარტიები შეურიგებელ ბრძოლას აწარმოებენ სხვა მიმართულებათა წინააღმდეგ, ეს დიდ ბოროტებად მიგვაჩნია ჩვენ, ვინც ვამაერთიანებელ ეროვნული პოლიტიკის ნიადაგზე ვდგევართ; მაგრამ ასეთს შეურიგებელ გეზს მხოლოდ ანარქისტები და კომუნისტები განაგრძობენ ომისა და განმათავისუფლებელი ბრძოლის დროს. სად ვაგონილა, რომ ასეთი

შეურიგებელი ხაზი აედოს რომელიმე ეროვნულ დაჯგუფებას თავის ქვეყნის განთავისუფლებისათვის წარმოებულ ბრძოლის დროს და ისიც ემიგრაციაში? როგორ შეუძლია ბ. კედიას ასეთს თავის მოქმედებას ეროვნული პოლიტიკის სახელი მიაკეროს? როგორ ჰკისრულობს დიდი ილიას და ჩვენი ეროვნული გმირის ქაქუცა ჩოლოყაშვილის სახელი წაუმძღვაროს წინ, თუ რითმე დაუკავშიროს, ემიგრაციის გაბოროტებისა, დაქსაქსვის და ერთმანეთზე გადაკიდების საქმეს? რათ არ ანგარიშობს ბ. კედია ასეთი მუშაობის მოსალოდნელ შედეგებს? ემიგრაციაში ისედაც ბევრია გამწვავებისა და გაბოროტების ელემენტები და რათ არ ჰფიქრობს ის, რომ ყოველივე გართულება ამ მხრივ და მისი ცუდი გამოძახილი და ექსცესები ბუნებრივად მიეწერება საზოგადოების თვალში იმათ, ვინც იდეურად ჰკვებავს და აღრმავებს ასეთს სულისკვეთებას? თუ ბ. კედიამ თვითონ ვერ შესძლო გაფიცებულ გრძნობების ტყვეობიდან თავის დაღწევა, ნუ თუ მის მახლობლად არავინ მოიპოვებოდა ისეთი, რომელსაც ეს გრძნობები კიდევ უფრო კი არ გაელიზიანებინა, - არამედ პედაგოგიური მიდგომა მით წელთა მანძილზე დაეყუჩა და, დაემშვიდებინა ისინი და მით სრულიად ელემენტარული ანგარიში მისთვის სავალდებულოდ გაეხადა?

2) რაც შეეხება იმ კითხვებს, რომელთა შესახებ ჩვენ გვედავება ბ. კედიას „საქ. გუშავი“, ვინც ამით დაინტერესდება, იმისთვის სრულიად საკმარისი იქნება, უკეთეს ის წაიკითხავს „სამშობ.“ -ს მე-12 №-ში მოთავსებულ ცენტრალური ბიუროს წერილს და შემდეგ ვითომდა ამის პასუხს „საქ. გუშავი“ -ს მესამე ნომერში. მკითხველი დაინახავს, რომ ბ. კედიას დამცველი სავსებით გვერდს უხვევს ბიუროს წერილში აღნიშნულ ფაქტებს და ამის დასაფარავად აუარება ლათაიებს თხზავს. მაგრამ ბიუროს წერილში მოხსენებულ მრავალ ყალბ საქმეს ბ. კედიას დამცველი კიდევ ახლებს უმატებს. „საქ. გუშავის“ წერილის სათაურია— „პარტიულ დისიდენტებს“. ამ წერილის ავტორმა და მისმა რედაქტორმა კარგად უწყიან, რომ შეიდი წლის წინეთ ბ. კედია შედიოდა ჩვენი პარტიის საზღვარ-გარეთის ხელმძღვანელ ორგანოში, რომელიც 15 წევრისაგან შესდგებოდა. ამ უამად ბ. კედიასთან არ იმყოფება არც ერთი ამ 15 წევრისაგან და „გუშავი“ ყველა ამით „დისიდენტებს“ უწოდებს, ხოლო ბ. კედიას კი—პარტიას და მის ხელმძღვანელ ორგანოს! ამავე დროს ბ. კედიას ფურცელი თავის რედაქტორს უწოდებს პარტიის „უცვლელ თავმჯდომარეს“, როდესაც ხელთ აქვს ასლი იმ განცხადებისა, რომელიც ბ. კედიამ ამ ხუთი წლის წინეთ გადასცა მთავარი კომიტ. თავმჯდ. ამხანავს ალ. ასათიანს თავმჯდომარეობიდან ფორმალურადაც გადადგომის შესახებ, და რაც მოყვანილია ცენტ. ბიუროს წერილში. ჩვენს პოლიტიკურ ცხოვრებაში მრავალს უკუღმართობას ჰქონდა ადგილი, მაგრამ ასეთი პოლი-

ტიკური აშორდიზში მისთვის ახალი ხილია, მაგრამ ეს მეტად ცუდი ხილია და მის დამწიფებას და გავრცელებას ხელი არ უნდა შეუწყობთ.

3) ცენტრალურ ბიუროს წერილში რომ იყო ნათქვამი, რომ ბ. კედია ხშირად სტოვებდა თავის პოსტს, პირადული უთანხმოებები ჰქონდაო და სხ. „გუშავის“ ავტორი ჰფიქრობს, რომ ამის გასაბათილებად საკმარისია მაგალითად ასეთი ჭორების შეთხზვა—აღ. ასათიანმა ერთი კონფერენცია დასტოვაო; ალ. ასათიანს დავა ჰქონდა ბ. გ. გვაზავსთან თავმჯდომარის ამხანაგის პოსტის გამოვო. ასეთი დავის შესახებ ასათიანს და გვაზავს აქამომდე არაფერი სმენიათ. შეიძლება ბ. ტიტემ ეს არ უწყობდა, მაგრამ ბ. კედიას როგორ დაავიწყდა, რომ ალ. ასათიანი პარტიაში თავიდანვე საორგანიზაციო საქმეს ხელმძღვანელობდა უმთავრესად და არც ამ საქმეში და არც იმ თანამდებობებზე, რომლებიც აქედან გამომდინარეობდა, მას არც ბ. გვაზავა შედავებია ოდესმე და არც სხვა ვინმე. ის არც კონფერენციებიდან გაქეულა, რასაკვირველია, ოდესმე და არც რაიმე სხვა ორგანოებიდან, რადგან ყოველივე ამის მოწყობა მის ხელში იყო და ვასაქცევად საქმეს როგორ მოიწყობდა. სამაგიეროდ ბ. კედია თუ „უცვლელი“ თავმჯდომარე იყო, თვით ტიტე კონფერენციის თავმჯდომარე ყოფილა და არა ერთ-ერთი მდივანი ცხრათა შორის. და ეს კონფერენციის თავმჯდომარედ გამოცხადებული ბ. ტიტე ასეთს ქება-ხოტბას ასხამს „უცვლელ“ თავმჯდომარეს: „ის ერთად-ერთი კაცია, რომლის ხასიათის განსაკუთრებული მიმზვიდველობითი ძალა მოქმედობს ყველაზე და მოქმედობდა თვით ბიუროს წევრებზეც... შეგუება და მოსიყვარულობა კედიასთანა ქართველებში ძნელად მოიპოება“. თუ ქართველებში ძვირად მოიპოება ასეთი სიყვარული და სანთობა, სამაგიეროთ მასში ხშირი ყოფილა ვერაგობა გაუტანლობა, სიბრყვე და ამ მშვენიერ თვისებებს ბ. ტიტე ჩვენს ბიუროს მიართმევს. მთელი ეს დაუსრულებელი აბდა-უბდა ბევრს შეშლილის წერილებს მოაგონებს უთუოდ და მისი ყველა იქ მოთხრობილი ჭორების განხილვა შორს წაგვიყვანდა. ამ „თავმჯდომარეთა“ კოლექტიურ ნაწარმოების „ნატურელზე“ (მათივე ტერმინი რომ ვინმაროთ), ჩვენ ხანგრძლივ ვერ შევიჩრდებით და მხოლოდ ორიოდ ცნობას შევებებთ.

4) ბ. კედიას დამცველი ხმარობს სიტყვას „ვერაგობას“, როდესაც ის ეხება ჩემს დამოკიდებულებას ბ. კედიასთან. უფრო შორს რომ არ წავიდეთ, ემიგრაციის ხანაში ბ. კედია ოთხჯერ ჩამოცურდა თავის ტახტიდან და ოთხივეჯერ მე შევძელი ზედ აყვანა. დიდს ეროვნულ დამსახურებად ეს უთუოდ არ ჩამეთვლება და ამას არავინ შემედავება. ასეთი აყვანისათვის მე არ მქონია გაკეთებული მექანიკური ასანსორი, არამედ ამას ხანგრძლივი შრომითა და მაცადინობით ვახერხებდი. შემდეგ ის ჩვენი წრიდან გაიქცა თუ სხვებმა გააქციეს და თუ

ახალი მისი დამცველების მისდამი მეგობრობა უფრო ნაყოფიერია მისთვის, ვიდრე ძველი ჩემი „ვერაგობა“, და თუ ეხლანდელი მისი პოლიტიკური მდგომარეობა უკეთესია, ვინემ ეს იყო ჩვენს წრეში ყოფნის დროს, ამის დამსახურება უთუოდ მის ახალ მეგობრებს ეკუთვნის და ამაში მე წილს ნუ დამიდებენ. ამ ჩემს „ვერაგობის“ შესახებ წინეთაც ბევრს ლაპარაკობდენ ბ. კედიას დამცველები ქუჩა-ქუჩა და ზურგს უკან. ერთს პარტიულ კრებაზედ მე პასუხი გავეცი მათ და ვინაიდან ბ. კედია მოწვეული იყო და არ მობრძანდა, ზომები მივიღე, რომ ჩემი სიტყვები მისთვის გადაეცათ. ილია ჭავჭავაძე რომ ყოფილიყო ჩვენს წრეში ბ. კედიას მაგივრად, ამაზე მეტს გამტანლობას და მეგობრობას მისდამი ვერავინ მოგვთხოვდათქო, განვაცხადე მე მაშინ და ეხლაც ამასვე ვიმეორებ.

5) მაგრამ ბ. კედიას მიერ წარმოებული პიროვნული ბრძოლის კომპანიის მარგალიტთა შორის ყველაზე უფრო სხივოსანი მარგალიტს წარმოადგენს შემდეგი სტრიქონები: „საშინელება იყო პარტიისთვის, რომ ისიც კი შესაძლებელი გახდა, რომ ერთი პირის გამოსვლა (საქართველოდან) პოლიტიკური მოტივით კი არ იყო გამოწვეული, არამედ უკანონო გეშეფტის გამო“. ვის შეეხება ეს ცნობა, ამას გაზეთი არ ასახელებს, რომ შევედავო. მიპასუხებენ— თქვენ ხომ არ ხართ დასახელებული და შარზე ხომ არ ხართო. ამავე დროს მთელი ის წერილი უმთავრესად ჩემს პიროვნებას შეეხება და მკითხველის თვალში ბუნებრივად ეს ამბავიც მე მიმეწერება. ბ. კედიას უთუოდ დიდათ მოხერხებულ ოინად მოეჩვენა ასეთი ანონიმური ინსინუაცია. მან მხოლოდ ის ვერ იანგარიშა, რომ თუ ამ ცნობის გაშიფრვა მოხდებოდა, ეს არც მე და არც ჩვენს წრეს არ შეგვეხებოდა, არამედ იმათ, ვინც ჩვენ გვებრძვიან. ჩვენს პარტიაში ყველამ უწყის და მის გარეშეც ბევრმა, რომ მე საქართველოდან გამოვედი არალეგალური გზით მას შემდეგ, რაც საპრობილიდან გავიქეცი კახეთ-ხევსურეთის აჯანყების დროს. როგორც ერთი ისე მეორეც მოწყობილი იყო ჩვენი პარტიული ცენტრის მიერ, მაგრამ მან იმსხვერპლა ერთი ჩემი მახლობელი, ხოლო სხვები და აგრეთვე გარეშენიც ქალი და კაცნი ხანგრძლივად იყვნენ დაპატიმრებულნი და ამ საქმეში სრულიად უდანაშაულოდ. ამ საგანზე თანაგრძნობა ბევრი მსმენია, მაგრამ რაიმე დავაგმობა თუ საყვედური არავისაგან. მართალია საქართველოდან ურიგოთ გამოსვლის საკითხი იღვა ჩვენი პარტიის კომიტეტში და ეს ბ. კედიას კარგად უნდა ახსოვდეს, რადგან ეს მოხდა მისი საქართველოდან გამოსვლის დროს და თუ ბ. კედიას დაავიწყდა თუ ვის შეეხებოდა ეს, ეხლა უთუოდ გაიხსენებს და ამის შემდეგ თავის გაზეთში ასეთს გადაკრულ ცნობებს აღარ გააქაჟანებს.

დასასრულს მე მინდა ერთი წინადადება მივცე ბ. კედიას: გაუკეთოს ჯამი ყველა იმ ახილ და ფარულ კომპანიებს, რომელსაც ის

აწარმოებდა ჩვენს წინააღმდეგ და ყველას წინააღმდეგ ამ უკანასკნელი ოთხი წლის მანძილზე. თავის ნამოქმედარის დაფასება სრულის ობიექტივობით, რასაკვირველია დიდად საქმელო საქმეა, მაგრამ დიდი ობიექტივობა არ დასჭირდება დასარწმუნებლად იმაში, რომ ეს მისი მოღვაწეობა ვერ შეუწყობდა ხელს ემიგრაციის მთლიანობისა და მისი სულიერად გამაგრებისა და განმტკიცების საქმეს, არამედ მის დაქაქვასა და ზნეობრივად გატეხასა და დაძაბუნებას. თუნდაც მხოლოდ კერძო და პიროვნული ინტერესების თვალთაზრისით რომ მიუდგეს ამ საკითხს, რას გამოელოდა და რისთვის უნდა მიედგინა ბ. კედიას ასეთი თავის მოღვაწეობით? მე ვცდილობ ვიყო სრულიად ობიექტიური. ყოველივე ვიანგარიშო და ავწონ-დავწონო და მივდივარ იმ დასკვნამდე, რომ ასეთი გზით მუშაობა, საზოგადო ინტერესებს რომ გვერდი აეხვიოს, პიროვნული ინტერესების თვალთაზრისითაც თითქმის ყოველთვის პასივს იძლევა და კერძოდ ბ. კედიას შემთხვევაშიაც ასეთია მისი რეზულტატი.

და ყოველივე ამის მიხედვით ჩემი რჩევა იქნება ბ. კედიასადმი (და ის ვერ მოიგონებს ვერც ერთს ისეთს მაგალითს, რომ ჩემი რჩევა მისთვის საზარალო გამომდგარიყოს), რომ ამერიიდან მაინც მისცეს დასრულება ასეთი გეზით სელასა და მოქმედებას.

ალ. ახათიანი.

წერილი რედაქციის მიმართ

გაზეთ „სამშობლოს“ რედაქციას

ბატონო რედაქტორო!

ვთხოვთ მოათავსოდ თქვენი პატივცემული ჟურნალის უახლოეს ნომერში, სოშოს ქართული ასოციაციის საბიბლიოტეკო კომისიის შემდეგი მიმართვა, როგორც ქართველი საზოგადოებისადმი მთლიანად, ისე კერძოდ პირებისადმისაც.

ქართველთა ასოციაციამ სოშოში, 26 მაისისათვის აგებულ საკუთარ შენობაში, გახსნა წიგნთ-საცავი სამკითხველო; სამკითხველოს საკმაო დიდი ზალა ლამაზათ მორთული და მოკაზმულია, მისთვის ყველა საჭირო ნივთებით, ქართული პოლიტიკური მოღვაწეების და მწერლების სურათებით.

არჩეული იქმნა სამკითხველოს კომისია და გამგე; ყველა წიგნები და ჟურნალ-გაზეთები ქართულ და სხვა ენებზე დალაგებულია სრულ წესზე და შეტანილია კატალოგში.

სამკითხველოს ხსენებულმა ორგანოებმა შეიმუშავა შემდეგი წესი მუშაობისა : 1) სამკითხველოს შევსება და გაფართოება; 2) თან-და-თანობითი შექმნა არქივისა, რომელსაც მომავალში ექნება ეროვნული მნიშვნელობა; არქივში თავმოყრილი უნდა იქმნეს ყველაფერი რაც კი დაიბეჭდა ქართულ ემიგრაციაში დღიდან მისი არსებობისა, როგორც ქართულ ისე სხვა ენებზე და ენება ქართულ საქმეს და მის პოლიტიკას. ამ რიგად ყველა გამოცემების ეგზემპლარის საიმედო არქივში თავის მოყრას, მომავალში დიდი ისტორიული ღირებულება ექნება.

გამოდის რა ყველა ზემოდ ხსენებულიდან, სამკითხველოს კომისია მიმართავს ყველა ქართველებს, საზოგადო ორგანიზაციებს, რედაქციებს და გამომცემლებს, ხელი შეუწყონ ამ ემიგრაციაში ერთად-ერთ არსებულ ქართულ სამკითხველოს და დაეხმარონ პერიოდული და არა პერიოდული გამოცემების თითო ან ორი ეგზემპლარის გადმოგზავნით, აგრეთვე წინანდელი დაბეჭდილი და გამოცემული—წიგნებით, ბროშურებით, ჟურნალ-გაზეთებით და სხ.

ყველა ის პირები და ორგანიზაციები, რომლებიც გამოეხმაურებიან ამ მოწოდებას, ლიტერატურის თუ სხვა დახმარებით, შეტანადი ექნებიან სამკითხველოს საგანგებო საპა ეგრეთვე პერიოდულად დაიხუჭდება ანგარიშები სამკითხველო მდგომარეობის შესახებ.

მისამართი: Sochaux (Doubs). Association Géorgienne. Bibliothèque Mr Nadachvili.

სოშოს ქართული ასოციაციის სამკითხველოს კომისიის თავმჯდომარე მ. ნადაშვილი.

ქ. სოშო. 17 სექტემბერი 1933 წ.

სარედაქციო კოლეგია.

La gérante : Suzanne Bertillon.